

B E N J A M I N

MAGAZINE VAN JMW / ZOMER 2024 / JAARGANG 34 / NR. 136

Barbara Barend

Sport en inzet

Hotelleven

Roth en Grunberg

Reiswereld

Karel Vos

**MET EEN PERIODIEKE SCHENKING KUNT U MÉÉR VOOR ISRAËL
BETEKENEN, TERWIJL HET U MINDER KOST. DE BELASTINGDIENST
BETAALT ALS HET WARE EEN STUKJE MEE. VANWEGE DE FISCALE
AFTREKBAARHEID KIEZEN STEEDS MEER MENSEN VOOR DEZE
VORM VAN SCHENKEN.**

De makkelijkste manier om Israël te steunen. Én de voordeligste.

Een periodieke schenking gaat u aan voor minimaal vijf jaar, voor een vast bedrag per maand, kwartaal of jaar. Als u een automatische overboeking koppelt aan uw periodieke schenking, heeft u vijf jaar lang geen omkijken naar uw donaties aan Israëlactie.

DE VOORDELEN OP RIJ

- Uw gift is volledig aftrekbaar van de inkomstenbelasting, u krijgt tot wel 52 procent van uw gift terug. Zo bereikt u meer met hetzelfde geld.
- Israëlactie is een ANBI, wij hoeven geen belasting te betalen over uw gift. Het volledige bedrag van uw schenking komt dus ten goede aan projecten in Israël.
- Optimaal gemak. Met een eenvoudig formulier legt u uw gift voor vijf jaar vast. Dit formulier sturen wij u graag toe. Na ondertekening stuurt u dit aan ons terug, wij regelen de rest.
- Ook met een periodieke gift kunt u kiezen voor het project van uw keuze.

Andrea de Roos is onze expert. Zij vertelt u graag meer en zo nodig helpt zij u met het invullen van het formulier. Zij is telefonisch bereikbaar op 020-6448429 of per e-mail: andrea@israelactie.nl.

Israëlactie

Postbus 7858
1008 AB Amsterdam
T. +31 6 44 84 29

www.israelactie.nl
info@israelactie.nl
IBAN: NL91 INGB 0000 7777 77

Israëlactie

Benjamin 136 / jaargang 34 / **Zomer!**

RAM KATZIR, GROW SHANGHAI, FOTO: RAWVISION

Inhoudsopgave

10 Interview / **Barbara Barend**

14 Natuur / **Eli Heimans**

17 Ergernissen / **Hotels**

18 Column / **Emile Schrijver**

20 Literatuur / **Roth en Grunberg**

22 Buitenland / **Rabbijn Curaçao**

24 Mediene / **Rotterdam**

26 Reizen / **Malaga**

28 Historisch / **Amstelhotel**

32 Mijn Leven / **Karel Vos**

34 Eten / **Vruchtensoep**

36 Uitgelicht / **JOGO**

38 Freyda / **Eden Goldberg**

Agenda/groepen, Lev, Mediene,
CDR, Sjoekertjes **vanaf pagina 40**

Vakantie en veerkracht

JMW is er om iedereen in Joods Nederland bij te staan en op een passende manier te ondersteunen. Soms betekent dat een goed gesprek, soms kan het een gezellige koffiebijeenkomst zijn. En vaak trekken we er ook op uit voor tochten en bezoeken naar diverse plekken in het land. Met de zomer en de vakantie voor de deur haakt deze Benjamin daarop in. De stukken, bijvoorbeeld, over de Joodse natuuronderwijspionier Eli Heimans en zijn aanschouwelijk onderwijs in het Sarphatipark in Amsterdam eind 19de eeuw, of over de kunstwerken in de openbare ruimte van Ram Katzir kunnen inspiratie bieden om er zelf deze zomer op uit te trekken.

Bezig zijn in de buitenlucht is, voor wie daartoe in staat is uiteraard, goed voor lichaam en geest. Zo helpt het mij bijvoorbeeld om een flink stuk te wandelen als ik ergens helderheid over moet krijgen.

Spanningen

We kunnen met z'n allen, bij JMW en als Joodse gemeenschap, wel wat afleiding en buitenlucht gebruiken in deze voor velen benauwde tijden. De schokgolven van de gebeurtenissen in Israël op 7 oktober vorig jaar en de oorlog in Gaza lijken juist groter te worden in plaats van weg te ebbten. Dat veroorzaakt veel spanningen, onder meer door de vaak grimmige sfeer rond demonstraties en de zorgen over eventuele verstoringen van evenementen die voor de Joodse gemeenschap belangrijk zijn. Iedereen die daarover wil praten, of op een andere manier hierin wil worden bijgestaan, kan terecht bij JMW.

We voelen ons gesterkt door de samenwerking binnen de Joodse gemeenschap na 7 oktober en ook door de interesse vanuit de overheid voor ons werk. Demissionair staatssecretaris Maarten van Ooijen heeft op zijn verzoek medio mei JMW bezocht om zelf direct te worden geïnformeerd over de ontwikkelingen binnen de gemeenschap en ons werk. Hij hoorde hoe de gebeurtenissen constant aanwezig zijn in de gesprekken die onze hulpverleners voeren.

“Het is een zorgelijke tijd waarin het werk van JMW onmiskenbaar relevant is en blijft voor alle generaties binnen de Joodse gemeenschap,” zei Van Ooijen tijdens het bezoek. Het is fijn dat we er niet alleen voor staan.

Tweede generatie

Dat geweld en conflict enorme sporen kunnen nalaten in de gemeenschap, weten we uiteraard als geen ander. Ook dat is door de overheid erkend in het convenant ‘Vindbaar en toereikend aanbod van ondersteuning voor de tweede generatie oorlogsgetroffenen’ dat ruim twee jaar geleden is getekend met JMW, Pelita, Arq en het Nederlandse Veteraneninstituut.

JMW organiseert in het kader daarvan vanaf september een reeks van drie lezingen voor iedereen met een Joodse ouder of ouders die de oorlog hebben overleefd. Wie denkt door dat verleden te zijn beïnvloed, is van harte welkom. En dat geldt zeker ook voor wie dat niet denkt. We gaan met prominente sprekers kijken naar wat er is gebeurd, wat dit heeft veroorzaakt en wat er eventueel aan te doen is.

Kinderen van oorlogsoverlevenden kunnen met uiteenlopende, maar toch vaak herkenbare, kwesties te maken krijgen, ook juist op latere leeftijd. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat ze voelden dat ze zich altijd moesten groothouden, of een verlies moesten goedmaken. Of er is maar zeer gebrekkige informatie doorgegeven over de oorlog, of het Joods zijn. We richten ons uiteindelijk op het versterken van de veerkracht, en het op een positieve manier omgaan met de Joodse identiteit.

Het land in

Handvaten bieden om de Joodse identiteit op een positieve manier te beleven, is deel van wat JMW doet. Daarvoor organiseren we activiteiten in het hele land. Zo is in deze Benjamin onder meer te lezen over wat alweer de vijfde bijeenkomst was van Joodse organisaties en netwerken in Gelderland en Overijssel, JoGO, een unieke kans voor iedereen om ideeën uit te wisselen en elkaar te zien. En begin september zijn we in Maastricht met ons platform Joods Erfgoed en Identiteit.

De komende maanden zijn bij uitstek geschikt om er zelf op uit te trekken en even de batterijen opnieuw op te laden. Ik ga dat zeker doen en wens iedereen een hele mooie zomer.

Margo Weerts,
directeur-bestuurder JMW

De boel de boel laten

Zomer, even weg, de deur uit, vakantie, lekker op stap, de boel even achter je laten, genieten van het weer, de natuur, een terrasje of een hotel. We kunnen met z'n allen wel een verzetje gebruiken deze dagen. Daarom richt dit zomernummer van de Benjamin zich op al die dingen: kunst in de openbare ruimte van Ram Katzir, de natuur in met onderwijspionier Eli Heimans, sport en de Olympische Spelen met Barbara Barend, hotels met Joseph Roth en Arnon Grunberg, op zoek naar Joods Malaga en naar een rabbijn voor Curaçao. Plus ook nostalgische uitstapjes naar Hotel Atlanta in Rotterdam en het Amstel Hotel in Amsterdam, en de reiswereld door de ogen van Karel Vos.

Helemaal ontsnappen aan de dagelijkse besognes kunnen we niet. Hier en daar klinkt in de stukken nog wel wat door over de onrust door de oorlog in Israël en Gaza. Het echte leven blijft uiteindelijk op de loer liggen, ook al ben je er even uit. Toch blijft het belangrijk soms de boel maar even de boel te laten. Het is wellicht wrang, maar een werkelijkheid die zelfs mensen in oorlogsgebied vaak kennen: elders gaat het leven door, of dit nu een paar straten of een continent verderop is.

Barbara Barend, met wie een groot interview in dit nummer, is uiteraard bekend als sportpresentatrice en -persoonlijkheid. Ze noemt sport een "idiote passie" van haar en haar vader Frits. Iets "gestoords". Ze heeft er haar werk van gemaakt en het is haar hobby, maar wat opvalt is dat ze daarnaast nog veel ruimte maakt voor andere dingen die ze belangrijk vindt. Zo onderhoudt ze onder meer een warm, deels ook Joods, familieleven en zet ze zich in voor andere zaken die haar na aan het hart liggen, zoals LHBTI-rechten, Oekraïense vluchtelingen en de strijd tegen het antisemitisme.

Hopelijk doen we dat allemaal zoveel mogelijk; een balans houden tussen de verschillende aspecten van het leven. Vakantie en de zomer bieden momenten om dat soms weer wat te herijken en daar wil deze Benjamin ook een steentje aan bijdragen. Geniet van de zomer!

Ferry Biedermann, *hoofredacteur*

Colofon

De Benjamin wordt uitgegeven door JMW, de welzijnsorganisatie voor Joods Nederland, en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 7.500 exemplaren. Het blad wordt op aanvraag gratis verstuurd naar in Nederland wonende abonnees en is ook online te lezen. Woont u in het buitenland en wilt u de papieren Benjamin? Dan wordt u voor de extra kosten na aanmelding door JMW gefactureerd voor de volgende vier nummers. U kunt zich abonneren door gebruikmaking van de antwoordbon in deze Benjamin, of door registratie via de aanmeldpagina joodswelzijn.nl/benjamin-online/over-benjamin

Wilt u de gratis Benjamin steunen, dan kunt u een donatie overmaken op rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam.

Het volgende nummer, 137, Rosj Hasjana 2024, verschijnt in de week van 16 september.

Benjamin redactie

Hoofredacteur: Ferry Biedermann
Redactie: Karien Anstadt, Rico Brentjens, Marianne Fuchs, Jessica Polak, Patrick Sternfeld, Jolan Toff
Correcties: Lea van Coeverden

Redactieadres

JMW
Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam
tel 088 165 22 00
E-mail: benjamin@joodswelzijn.nl
<https://joodswelzijn.nl/benjamin-online>

Vormgeving

Luna 3, Utrecht

Druk

Damen Drukkers, Werkendam

Voorpagina

Barbara Barend
foto Jan de Bruin

“Velen liepen hier voor ons”

Ram Katzir zet aan tot reflectie

TEKST ESTHER SCHOLTENS

Wie er deze zomer opuit trekt kan in eigen land en over de hele wereld de kunstwerken van Ram Katzir in de publieke ruimte tegenkomen. In Zwolle heeft hij zelfs, samen met kunstenaarsduo Hertog Nadler, een kunstroute ontworpen van het station naar het centrum. Ook in Leiden is zijn werk door een groot deel van het centrum te zien.

In zijn studio in Amsterdam-Zuid vertelt Ram Katzir over wat hij hoopt dat kunst teweeg kan brengen. Naast het bieden van hoop kan het ook troosten en verbinden. Katzirs kunstwerken in de openbare ruimte zijn er bovendien op gericht de toeschouwer aan te zetten tot reflectie en het voeren van een dialoog over zaken die ertoe doen.

Ram Katzir, in 1969 geboren in Israël, studeerde van 1990 tot 1995 aan de Rietveld Academie in Amsterdam. Tijdens zijn studie verbleef hij een jaar in New York waar hij beeldhouwen en fotografie studeerde aan de Cooper Union. In de dertig jaar daarna heeft hij naam en faam gemaakt in zowel binnen- als buitenland.

Openbare ruimte

De laatste twintig jaar houdt Katzir zich voornamelijk bezig met kunst in de openbare ruimte. Hij reist de wereld over om te werken aan zijn vele projecten en tentoonstellingen. Zijn permanente installaties zijn te bewonderen van Brussel tot Tokio, Shanghai, Taipei en Israël. Katzir: “Ik ben een hedendaagse *Wandering Jew*.” Dichterbij, in Amsterdam, is het oorlogsmonument *Shadows* op het Olympiaplein een project dat Katzir heeft vervaardigd in samenwerking met leerlingen van Het Amsterdams Lyceum, Laura Borgstein, Zara Hoeffelman, en Anne Kleijn.

Katzir: “Het unieke aan dit monument op de Olympiaplein is dat je het kunt passeren zonder het te zien. Pas als je dichterbij bent, zie je dat het schaduwen van mensen zijn. Zo is het met de geschiedenis ook vaak: pas als je beter kijkt, je ergens in verdiept, begrijp je wat er is gebeurd.” *Shadows* biedt de stad een plek om de vele Joodse Amsterdammers te herdenken die tijdens de Grote Razzia van 1943 werden opgepakt en gedeporteerd. Een deel van het monument is een echte foto van Amsterdammers met

gele Jodensterren op hun jas en koffers in de hand op weg naar de tramhalte.

Ram Katzir, *There*.
Hostages Square, Herzliya, Israël

Ram Katzir, Shadows, 2002.
Foto: Allard Bovenberg, Studio Ram Katzir

Door gebruik te maken van gearchiveerde grondplannen en geavanceerde 3D-technieken slaagden Katzir en een team van Oekraïense architecten er in de locatie van de mensen en de vorm van de schaduwen te traceren.

**"Velen zullen blijven lopen
nadat wij zijn vertrokken."**

Katzir zegt over de schaduwen: "Velen liepen hier voor ons, en velen zullen blijven lopen nadat wij zijn vertrokken." En dat is precies wat er gebeurt. Een moeder met een kinderwagen loopt op dat moment door de schaduwen. Zij verbindt zichzelf zonder het te beseffen met het verleden en het heden.

Rozenoord

Het oorlogsmonument Rozenoord in het Amstelpark in Amsterdam is gemaakt ter herinnering aan de slachtoffers van de fusilladeplaats Rozenoord. Op deze locatie aan de Amstel werden in totaal 140 mannen vermoord door de Duitse bezetter. Katzir: "Ik dacht na over hoe ik zou willen dat mijn vader werd herinnerd als hij een van deze slachtoffers was, en het was duidelijk dat ik niet wilde zoeken naar één naam uit een lijst van honderd of

meer. Ik besloot dat ik in plaats van één monument voor 140 mensen te maken, elk bekend slachtoffer zijn eigen monument zou geven.

Ik herinnerde me hoe ik eens tijdens een nachtelijke wandeling door de Jardin du Luxembourg in Parijs al die

losse stoelen daar zag. Zo waren er bijvoorbeeld twee naar elkaar toe gedraaid, zodat ik me kon voorstellen hoe die twee mensen iets met elkaar deelden: een gesprek, een vriendschap, liefde. Ik zag andere stoelen in groepen staan, naast elkaar, tegenover elkaar ... In mijn gedachten vormden zich verhalen over de mensen die daar hadden gezeten en nu verdwenen waren. Het riep een gevoel van afwezigheid op”.

Zo staan in Rozenoord bijvoorbeeld drie stoeltjes dicht bij elkaar. Ze verbeelden de oprichters van Het Parool die met

Ram Katzir, *Rozenoord*, 2015.

Foto: Allard Bovenberg, Studio Ram Katzir

elkaar in overleg zijn. Voor alle vermoorde verzetsstrijders is een kleine biografie geschreven, zodat bezoekers kunnen weten wie de mannen achter de namen waren.

Israël

Hoewel Katzir is geboren in Israël, voelt hij zich zeker niet alleen Israëliër. Hij is ook Nederlander, Amsterdammer en de *Wandering Jew*. Bovenal is hij kunstenaar. Zijn kunst is niet gebonden aan nationaliteit of geloof. Toch wordt uitgerekend zijn enige kunstwerk in Israël, *There* in Herzliya, gebruikt als een plek voor steun aan de door Hamas gegijzelden. Het beeld heeft een groot geel lint om de schouders gedrapeerd gekregen en naambordjes van gegijzelden zijn er omheen geplaatst.

Katzir ziet dit als een grote eer, vooral omdat het een initiatief is van de “gewone inwoners van Herzliya”. Dit is precies wat een kunstwerk in de openbare ruimte moet doen. Het samenbrengen van mensen en het bieden van troost waar het zo hard nodig is.

There verbeeldt een vader met een kind op de schouders. Ze hebben echter geen voorkant, alleen een achterkant. Zoals de *Mona Lisa* je altijd aankijkt, kijkt dit beeld altijd weg. Ze vormen een vertrouwd en geliefd beeld, maar zijn tegelijkertijd onbereikbaar.

“Groeien en blijven hopen op vrede”.

“Kunst is de hoogste vorm van hoop” is een uitspraak van Gerhard Richter, de Duitse kunstschilder. Katzir kan zich hier goed in vinden. Nadenkend over wat Richter hier precies mee bedoelde, komen we op het idee dat, zolang er kunst wordt gemaakt, mensen zich laten inspireren en vrij zijn om zich te uiten zoals zij willen of nodig hebben. In november 2023 werd zijn beeld *Grow* onthuld voor het New Performance Art Centre in Shanghai. Het is een kunstwerk over hoop en de groeikracht die we allemaal in ons dragen. Het vier meter hoge bronzen beeld komt tevoorschijn uit het donker, maar keert zich naar het licht. Katzir: “De inspiratie voor dit beeld kreeg ik toen ik zag hoe mensen zich in een park, na een druilerige grijze dag, tegelijk naar de doorbrekende zon draaiden: hoopvol en samen. Alleen zo kunnen we groeien en blijven hopen op vrede”. •

www.ramkatzir.com Instagram: [studioramkatzir](https://www.instagram.com/studioramkatzir)

Ram Katzir,
Grow Shanghai.
Foto: Rawvision

mr L.E. Visserhuis
Joods woonzorgcentrum

Zelfstandig en verzorgd wonen

Mooi kleinschalig woonzorgcentrum in Benoordenhout, Den Haag met ruime appartementen en verpleeggroepen.

Wilt u zelfstandig blijven wonen en indien nodig verpleeghuiszorg thuis/thuiszorg inschakelen? Dat kan in onze 36 appartementen. Voor ouderen die niet meer de regie over hun leven kunnen voeren, zijn er psychogeriatrische en somatische verpleegplaatsen in zeven kleinschalige woongroepen. Nog geen zorg nodig? Iedereen is welkom in ons restaurant.

Voor meer informatie: 070 3143800
of de website: www.jbc-visserhuis.nl

Ziekenhuis Amstelland

Aangenaam dichtbij voor iedereen

Ziekenhuis
Amstelland

Wij bieden zorg met nesjomme

Samen sta je nooit alleen

Wil jij ook een bijdrage leveren aan de zorg?
Scan de QR-code voor meer informatie
over ons ziekenhuis en onze vacatures.

Oktober 2024
in Amsterdam & mediene

Leven in de schaduw van conflict

Na bijna een jaar oorlog in Israël is de impact enorm. Gevoelens van angst, onzekerheid, woede, schaamte en machteloosheid overheersen ons dagelijks leven.

Tijdens drie opeenvolgende bijeenkomsten in oktober bieden wij een veilige omgeving waar het de bedoeling is dat deelnemers zich (h)erkend en begrepen voelen in hun emoties. Samen met elkaar gaan we de thema's rouw, weerbaarheid en identiteit dieper verkennen. Leer van elkaar, deel ervaringen en vind kracht in verbinding. Nieuwe perspectieven en invalshoeken kunnen helpend zijn en steun, troost en hoop bieden.

Aanmelden

Aanmelden voor deze gespreksgroep kan door een mail te sturen naar spreekuur@joodswelzijn.nl of door te bellen naar **088 - 165 22 00**. Er is een bijdrage verbonden voor het deelnemen aan deze groep. Deelname bedraagt 10 euro per sessie.

joodswelzijn.nl

jmw

Sport als Joodse culturele uiting

De “idiote passie” van Barbara Barend

TEKST FERRY BIEDERMANN FOTO'S JAN DE BRUIN

Barbara Barend is sportgek, zo beschrijft ze dat zelf. Het is haar werk, haar passie, haar hobby en was zelfs een “Joodse culturele uiting” in haar tijd bij Maccabi tennis, vertelt ze lachend. Ze kijkt ontzettend uit naar de Olympische Spelen deze zomer, gewoon omdat ze heel erg houdt van het kijken naar sport, ook op tv. De medaillekansen van Nederland kan ze zo opnoemen, en ook die van Israël. Want ondanks dat ze kritiek heeft op de huidige politiek daar, draagt ze het land een warm hart toe.

Het is geen toeval dat ze thuis in Aardenhout een pita met humus zit te eten voordat ze weer de deur uit moet. “Sorry, ik heb net gesport, dus ik moet eten,” legt ze uit. Barend, 49, lijkt alles met evenveel overgave te doen: sporten, eten, praten. De humus en pita zijn overblijfselen van een verjaardagsfeestje en redelijk typisch voor de familie. Ook eten hoort regelmatig bij haar Joodse culturele uitingen; ze zegt hele periodes te hebben dat ze maaltijden maakt uit de kookboeken van Yotam Ottolenghi.

Aardenhout is qua Joods leven wel wat anders dan waar ze is opgegroeid, beaamt ze. “In Amstelveen was er meer Joods leven en hier is dat minder, maar ik voel me er niet minder Joods door en ik heb nog steeds mijn Joodse vrienden. Alleen is er hier geen Maccabi in de buurt, en in Amstelveen wel.”

Sport staat centraal in haar leven, ze voetbalde en tenniste op hoog niveau, ook bij de Maccabiade, werd bekend als sportverslaggever en presentator, onder meer bij

RTL, en begon samen met haar vader Frits Barend een sportblad, Helden. Dat is nu verkocht, maar ze is er nog wel bij betrokken en schrijft er nog voor. Momenteel is ze samen met anderen bezig met het opzetten van een nieuw profvoetbalteam voor vrouwen in Amsterdam, Hera United dat, als het goed is, in het seizoen 2025/26 begint met als thuisbasis het Olympisch Stadion. “We willen binnen tien jaar de Champions League winnen,” zegt Barend alsof dat de gewoonste zaak van de wereld is. Het is niet moeilijk om te raden waar haar enorme hartstocht voor sport vandaan komt. “Mijn moeder houdt ook van sport, die heeft ook gevoetbald en getennist. Maar die idiote passie, die heb je meer bij mijn vader en mij, dat gestoorde.” Het was soms best wel gecompliceerd om ‘dochter van’ te zijn in de sportjournalistiek, zegt ze. Maar aan de andere kant “zaten er regelmatig topsporters bij ons thuis op de bank,” die ze anders niet was tegengekomen.

— *Joden en sport, is dat een logische combinatie?*
Ze moet lachen. “Nou ja, waarom niet?”

— *Er heerst soms een beeld van...*

“Twee linkervoeten? Nou, we hebben wel wat goeie tennissers ooit gehad, voetballers, Sjaak Swart, Bennie Muller, Daniel de Ridder. Ik heb wel op redelijk hoog niveau getennist, ook in Amerika. Brad Gilbert is bijvoorbeeld Joods. Ik moet wel zeggen dat ik oplet als Israël meedoet. En dan vind ik het extra leuk als ze medailles winnen. Bij judo, of het WK-wielrennen, dan ga ik toch altijd even de Israëlische ploeg groeten, dat vind ik leuk. Maar die combinatie met sport, haha, ja misschien zijn we daar niet het allerbeste in, ik weet het niet.

“Gevoel toelaten is voor die generatie een no-go zone.”

Ze stelt voorop dat ze uit een “heel veilig nest” komt, met veel liefde. Zowel haar vader als haar moeder hadden echter ouders met een oorlogsverleden. Die van Frits waren tijdens de oorlog in Nederland ondergedoken

en haar grootouders aan moeders kant hadden in een ‘Jappenkamp’ gezeten in toenmalig Nederlands-Indië. Haar moeder had het soms wel moeilijk met die geschiedenis, vertelt ze. Haar vader ging er heel anders mee om. “Mijn vader is echt zo’n voorbeeld van de naoorlogse Joden: we zullen doorgaan en we zullen genieten en we gaan het beste van het leven maken. Mijn moeder heeft er wat meer moeite mee, die heeft ook wel haar zwarte kanten.

Mijn vader, ja, met alle beste bedoelingen, maar als je ergens verdrietig over was, klonk het ‘kom op, doorgaan’. Gevoel toelaten is voor die generatie denk ik een no-go zone. Dat snap ik ook wel want anders storten ze misschien helemaal in. Maar ik probeer mijn kinderen wel te leren dat ze ook verdrietig mogen zijn, niet altijd vrolijk hoeven te zijn. Dat het oké is.”

Barend en haar vrouw, Alette Bastiaansen, hebben twee kinderen, Livia, 11, en Seb, 13. Het mentale welzijn van kinderen is een van de gebieden waarop ze actief is. Tijdens corona zag ze hoe zwaar het was voor de jeugd en

besloot haar contacten te gebruiken voor een project om jongeren te koppelen aan topsporters als rolmodel, Project Comeback. Verder is ze onder meer ambassadeur voor de Johan Cruyff Foundation, zet ze zich in voor LHBTI-onderwerpen en is ze bestuurslid geweest bij het Centrum Informatie en Documentatie Israël, CIDI.

— *Je bent wel uitgesproken en activistisch?*

“Ik denk dat het in mijn DNA zit, dat ik van kinds af aan heb geleerd dat ik me altijd moet uitspreken tegen onrecht, dat ik altijd op moet staan als er dingen om me heen gebeuren. Als kinderen vroeger gediscrimineerd werden, dan stond ik op. Ik zat op het Montessori Lyceum, best wel een kakschool, en daar zat een meisje met een hoofddoek dat werd gepest. Dus ik was iedere dag wel aan het knokken, letterlijk, dan ging ik vechten. Ik ben ook naar een andere school gegaan.”

— *En jullie hebben Oekraïense vluchtelingen in huis gehad?*

“Alette zei dat we dat moesten doen, dat is ook deel van waarom ik zo dol op haar ben. Als het moet, dan kan je bij haar terecht en dat is een hele mooie eigenschap aan mijn vrouw. Ze is niet zo activistisch als ik, op de barricade, maar ze weet wel de juiste keuzes te maken en als het er op aan komt, dan is ze er.

Het was zo heftig, het bracht zoveel naar boven, ik ben meteen in therapie gegaan. Dat heeft te maken met mijn eigen trauma, dat ik twee jonge vrouwen met twee koffertjes zag, die stonken van een reis van dagenlang toen ik ze van de trein haalde. Toen stortte ik helemaal in, ik kreeg daar allerlei associaties bij, waar die meiden natuurlijk helemaal niets aan konden doen. Uiteindelijk, het klinkt raar, maar was het heel erg leuk.

“Tel Aviv is wel een walhalla.”

We vonden het ook heel belangrijk om dat de kinderen mee te geven. In eerste instantie snapten ze het niet. ‘Hoezo dan? Dan is de logeerkamer niet meer vrij’. We hebben ze uitgelegd dat mijn opa en oma in de tijd dat het heel gevaarlijk was bij mensen mochten schuilen en dat er voor ons niks gevaarlijk is, dat iedereen ons complimenteert. Maar dat je soms iets voor een ander moet doen en dat begrepen ze toen ook wel. Uiteindelijk vonden ze het heel stoer en maakten juist de kinderen het voor iedereen lichter. Ze sprongen iedere avond bij de meiden op bed als ze met hun mannen of familie aan het facetimen waren.

— *Hoe waren de reacties binnen de familie en de Joodse gemeenschap toen je met een vrouw ging trouwen?*

Toen ik besloot te trouwen, was iedereen het al gewend. Toen ik voor het eerst een vriendinnetje had denk ik wel dat binnen de Joodse gemeenschap mensen er misschien wel wat van vonden. Het fijne is dat ze niet zo snel iets tegen mij durfden te zeggen, omdat ik ook wel mijn mondje klaar heb. En mijn ouders duldden geen enkele kritiek, op wat voor manier dan ook, op het feit dat ik een vriendin had. Zo was dat voor mijn hele familie. Mijn oma zei tegen me voordat ze dood ging, toen was ik nog klein: ‘je weet dat dat in onze familie veel voorkomt?’ Dus binnen mijn familie is het nooit een ding geweest.

— *En hoe zit dat in de sportwereld?*

In de vrouwensport is het heel erg geaccepteerd. In mannenteamsport veel minder en ik vind het gek dat mensen die in Nederland geboren zijn, geen regenboogband durven te dragen. Ik snap dat echt niet. Als ik een statement moet maken om een minderheid in Nederland te helpen, bijvoorbeeld zwarte spelers die bananen naar hun hoofd krijgen of uitgescholden worden, of Marokkaanse spelers die beledigd worden, dan zal ik dat altijd doen. Dat is natuurlijk ook het leuke in Israël, Tel Aviv is wel een walhalla.

Maar Israël wordt ook wel beschuldigd van *pinkwashing*. Maar het is wel zo dat het de enige vrijplaats is daar en dat je er makkelijker hand in hand loopt dan op sommige plekken in Nederland.

— *Het is een vrijplaats, maar ze gebruiken het ook voor pinkwashing?*

Ik vind van niet, maar dat ze het in hun marketing gebruiken, snap ik, want het is ook echt een *asset* van het land. Alleen, of je het dan pinkwashing noemt om andere mensenrechtenkwesties te verdoezelen, dat vind ik niet. Het is zo, je hebt daar een hele grote gay pride en gays voelen zich er welkom, hoewel niet overal. Maar het is wel heel leuk dat je dat hebt in het Midden-Oosten, je hoeft je daar niet te verbergen.

— *Je vrouw is niet Joods, wat vindt ze van de Joodse kant van het familieleven?*

Ik kom ook uit een gezin waarin mijn moeder niet halachisch Joods is geboren, maar op latere leeftijd uit is gekomen bij de LJG (Liberaal Joodse Gemeente, *red.*). Ik heb bij de LJG bat mitswa gedaan, dat was mijn uitkomen. Mijn vrouw is eigenlijk heel relaxed, die is wel echt een gezworen atheïst en heeft een hekel aan alles wat je een mens oplegt en ook aan een kind. Ze vindt dat iedereen vrij moet zijn om te doen of laten wat ze willen, maar voelt zich wel op haar gemak. Kerst vieren we met haar vader en zijn vrouw en Joodse feestdagen bij ons. Ze vindt het allemaal prima, ze snapt mij en steunt dat. De kinderen kunnen zelf keuzes maken.

Seb wilde zelf geen bar mitswa doen omdat hij zegt dat hij niet religieus is, dat mag helemaal. Maar we hebben toen wel thuis een sjabbatdiner gedaan. Dat is dan gewoon een hele warme avond, wat voor mij ook mijn Jodendom is. Dat we samenzijn, dat het warm is en gezellig, maar niet iets religieus dat we opleggen.

— *Vinden de kinderen het ook leuk?*

Soms wel en soms niet. Als ze naar sjoel moeten, gaan ze protesteren want dat vindt geen kind leuk, denk ik. Maar ze vinden het ook best wel leuk, mijn dochter vindt het soms iets leuker dan mijn zoon, maar ze weten ook dat het erbij hoort en het is ook wel gezellig. Het ene moment voelen ze zich wat Joodser denk ik dan het andere moment. Ik laat ze daarin vrij en geef ze tradities en waardes mee en uiteindelijk mogen ze zelf bepalen wat ze willen en vinden ze het ook fijn om met Maccabi mee te voetballen. Voor hen is het een onderdeel van hun leven, maar niet een 24/7 aanwezigheid.

— *Is sport belangrijk voor ze?*

Ja, ze zijn allebei sportief, ze sporten graag, ze voetballen en tennissen.

“Zonde als het mooie dat sport kan brengen, die verbroedering verdwijnt.”

— *Dus jullie gaan ook samen naar de Olympische Spelen kijken op tv?*

Nee hoor, die generaties kunnen zich helemaal niet meer concentreren. Mijn zoon wil nu wel live mee naar voetbalwedstrijden, maar op de tv een hele wedstrijd kijken, heeft hij geen geduld voor. Mijn dochter vindt het wel altijd leuk om met me naar het vrouwenvoetbal te kijken. Het is heel grappig, hij wil altijd alleen mannenvoetbal zien en zij vrouwenvoetbal.

— *Doe je verder nog iets aan Joodse dingen die je hebt meegekregen?*

Ik houd me niet aan heel veel gebruiken, maar laatst vroeg mijn dochter: ‘Gaan we weer een keer sjabbat doen, en een kip eten?’ We hebben wel Pesach gevierd met de familie, dat doen we altijd, dan zijn we samen, met Jom Kipoer zijn we samen. Ik doe ook wel Rosj Hasjana, ik vind het leuk om bepaalde tradities in acht te nemen, en ik vond Israël altijd een fijn land. Ik vind het heel erg om te zien wat er nu gebeurt. Ik vind ook dat Netanyahu echt al jaren een drama is voor dat land.

— *Rusland mag als zodanig niet meedoen aan de Olympische Spelen. Er zullen ook stemmen zijn opgegaan met wat er nu gebeurt om Israël te boycotten, net als er stemmen klonken bij het Eurovisie Songfestival.*

Dat is nog niet heel veel gebeurd, volgens mij. Wel met de Eurovisie, maar ik heb nog geen actiecomités gezien om Israël te boycotten bij de Spelen. Dat is een eeuwig dilemma. Zuid-Afrika is heel lang uitgesloten geweest van competitie, nu Rusland. Wanneer doe je het goed? Het is heel moeilijk voor de sporters. Als je actief het regeringsbeleid promoot, dan is het een andere zaak. Maar ik vind het slecht dat je een Israëlische voetbalster of handbalster geen hand schudt, dat vind ik geen goed signaal en lijkt ook niks op te lossen. Het kan natuurlijk dat er nog een oproep komt om Israël te boycotten, maar we hebben vaker gezien dat voetballers die pro-Palestijnse dingen posten op de sociale media last krijgen met hun club. Dan ging het, volgens mij, soms wel verder dan alleen pro-Palestijnse uitingen.

Het is van deze tijd om je meer te uiten, dus dat is wel ingewikkeld. Ik vind niet dat Israël geboycot moet worden. Het is zonde als het mooie dat sport kan brengen, ook op die Olympische Spelen, die verbroedering, als dat verdwijnt. •

In de voetsporen van Eli Heimans

Liefde voor de natuur en onderwijs

TEKST & FOTO JESSICA POLAK

Eli Heimans, een van zijn geloof gevallen Jood uit Zwolle, stond eind negentiende eeuw aan de wieg van de Nederlandse natuureducatie en de oprichting van de vereniging Natuurmonumenten. Hij bejubelde, beschreef en tekende de natuur en wilde die voor iedereen ontsluiten, zeker voor de jeugd. Dat deed hij onder meer door toegankelijke plekken te gebruiken in zijn artikelen en boeken.

Op een van de weinige mooie dagen afgelopen voorjaar, wandel ik met bioloog en oud-leraar Hans van Emden in het Sarphatipark in Amsterdam. Onze missie: in de voetsporen treden van Heimans (1861-1914), multitalent en samen met Jac. P. Thijsse grondlegger van de natuureducatie in Nederland. We bekijken het park aan de hand van *De Levende Natuur*, het boekje dat Heimans als jonge onderwijzer publiceerde in 1893. Heimans was geboren en opgegroeid in een orthodox Joods gezin in Zwolle, maar woonde en werkte vanaf 1882 in Amsterdam.

Eli Heimans het Weesperplein 22, een kwartiertje lopen van het park. In slechts 72 pagina's geeft Heimans een lesplan, compleet met leerdoelen en achterliggende ideeën, plus een opsomming van de ruim 150 door hem in het stadsparkje gesignaleerde planten, bomen en struiken. Op een plattegrond - nog praktisch dezelfde als nu - staan met cijfers en letters de vindplaatsen aangegeven.

De Levende Natuur schreef hij voor zijn mede-onderwijzers. Het was een methode om schoolkinderen liefde voor, en kennis van, de natuur te geven door met ze te wandelen en ze te laten observeren en onderzoeken in een stadspark als het Sarphatipark. Hij had de methode gecreëerd voor zijn eigen leerlingen van de vooruitstrevende en goed bekendstaande Hendrik Westerschool aan

Samen met Hans wil ik kijken of we nog planten uit de tijd van Heimans terug kunnen vinden. Hans heeft zelf jarenlang biologieles gegeven aan de Knorringa avondschoon en een jaar op het Maimonides. Zijn hoofdwerk was voor de KNAW, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Nu is hij gepensioneerd en assisteert hij af en toe op de schooltuinen van Rosj Pina.

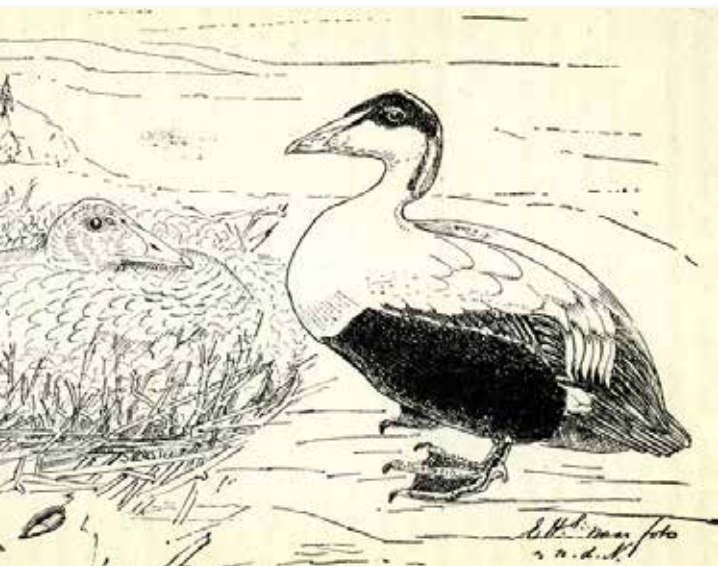
“Alles beter dan in
de klas zitten.”

Hij helpt me meteen uit de droom: na meer dan honderd jaar staan er in zo'n park echt andere planten dan toen. Terwijl we desondanks de beplanting induiken op soortenjacht, vraag ik Hans wat hij vindt van de methode van Heimans. En dan volgt weer een relativerende opmerking die een deuk slaat in mijn bewondering voor Heimans: “Ik vind het nogal top-down. Hij schrijft wel hoe hij interesse voor de natuur wil wekken bij de kinderen, maar niets over interactie. Hij vraagt zich niet af wat er in de hoofden gebeurt en hij vertelt niet of zijn methode aanslaat. Ik denk zelf dat de kinderen het sowieso leuk vonden om naar buiten te gaan: alles beter dan binnen zitten in de klas.”

Ik doe nog een poging om mijn bewondering voor Heimans te redden: vind je Heimans vernieuwend, als

Eidereend illustratie van Heimans

je hem in zijn tijd ziet? "Jazeker. Hij is de eerste die een stadspark gebruikt voor natuuronderwijs. Heimans' methode zou met een paar kleine aanpassingen nu nog bruikbaar zijn."

En inderdaad, de moderne leerdoelen voor biologie op de basisschool zijn bijna een op een hetzelfde als het programma van Heimans, bijvoorbeeld in het combineren van de biologieles met andere vakken als taal en aardrijkskunde. Hans van Emden: "Hij laat de kinderen schrijven over wat ze ontdekken in de natuurlessen."

Publicaties en activiteit

Het is trouwens niet helemaal eerlijk om Heimans te beoordelen naar het eerste educatieve boek dat hij schreef. Uit *De Levende Natuur* vloeide een hele reeks publicaties voort, waarmee Heimans zijn talent ontplooipte. Thijsse, net als hij een bevlogen jonge onderwijzer, sprak Heimans aan: "Waarom laat je op dat Sarphatipark-boekje geen boekjes van buiten volgen?" Waarop Heimans zei: "Laat ons dat samen doen." En zo geschiedde.

In lijn met het in *De Levende Natuur* al aangestipte idee dat planten en dieren gezien moeten worden in relatie tot elkaar en de plek waar ze staan, schreven Heimans en Thijsse een serie die steeds een bepaalde biotoop behandelde, zoals *In sloot en plas* (1895), *Door het rietland* (1896) en *Hei en dennen* (1897). De boekjes waren in heldere en levendige taal geschreven en rijk geïllustreerd met tekeningen en enkele aquarellen in kleur, voor een groot deel gemaakt door de auteurs zelf. Ze waren bedoeld voor kinderen en jongeren, maar bleken ook bij volwassenen aan te slaan. En zo ontstond er voor het eerst een groep enthousiaste beoefenaars van de 'natuursport' zoals Heimans en Thijsse het noemden.

Toen bleek dat *De Levende Natuur* te weinig houvast bood aan zijn collega-onderwijzers, werkte Heimans het boek uit tot een vierdelige *Handleiding bij het onderwijs in de natuurlijke historie* (1898-1908). Dit beschouwde hij zelf als zijn belangrijkste werk.

"Dicht bij de leefwereld van de lezers, bijvoorbeeld over Artis, of over mieren, muggen, lindebomen, rozen."

Hans van Emden in het Sarphatipark met het boekje van Heimans

Illustratie uit *Van vlinders, bloemen en vogels* het eerste in een serie boekjes van Heimans en Thijssen over gewone, inheemse planten en dieren, Heimans & Thijssen, 1894

Heimans ontplooi­de in zijn korte leven een duizelingwekkende activiteit. In 1889 had hij *Willem Roda* gepubliceerd, een populair en jarenlang herdrukt jongensboek, met illustraties gemaakt naar zijn eigen schetsen. Hij schreef grappige dierenversjes. Hij was mede-oprichter en actief bestuurslid van de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (nu KNNV). Met zijn redenaarstalent was hij een geliefd en veelgevraagd spreker. Hij schreef talloze artikelen voor het blad *De Levende Natuur*, en van 1902 tot zijn dood in 1914 schreef hij over de natuur in de *Groene Amsterdammer*. Vaak stonden de stukken dicht bij de leefwereld van de lezers, bijvoorbeeld over Artis, of over mieren, muggen, lindebomen, rozen.

“Dit móet een boom zijn die Heimans zelf gezien heeft.”

Ook was hij nauw betrokken bij de oprichting van de vereniging Natuurmonumenten. Tot zijn teleurstelling werd hij niet gekozen tot bestuurslid, volgens hemzelf vanwege antisemitisme - niet bepaald ondenkbaar in de vooroorlogse jaren. Natuurmonumenten heeft nog een route: ‘In de voetsporen van Eli Heimans’, in het Geuldal.

Geliefde leraar

Bovenal was hij een geestig en lief mens. In de Heimans-biografie van Fop I. Brouwer (1958) staan heel wat getuigenissen van de genegenheid van zijn oud-leerlingen. Hij wist de kinderen te boeien met mooie verhalen, spelletjes en grappige proeven. Toen eens in de trein, tijdens een schoolreisje naar de natuur, uiteraard, de nieuwe baret van het hoofd van een meisje woei, kocht hij bij aankomst meteen een nieuwe voor het kind. In *De Levende Natuur* staat een hartstochtelijk pleidooi voor die schoolreisjes. Uiteindelijk zag Heimans de uurtjes

in het Sarphatipark als een voorbereiding op het ‘echte werk’. Hij, die zelf als kind zo genoten had van de weelderige natuur rondom Zwolle, en voor wie natuur altijd van levensbelang was geweest, vond het een recht van ieder menskind, arm of rijk, om datzelfde heerlijke gevoel ten minste één keer te ervaren. Hij beschrijft met smaak hoe hij de kinderen een half jaar lang de reis voor ogen stelt “als het grootst denkbaar genoeg, als een tocht naar het beloofde land, zoo dat ze er naar hunkeren.”

Het is verleidelijk om te concluderen dat de natuur voor Heimans de plaats inneemt van het geloof dat hij als tiener verloor doordat

de wetenschappelijke visie op de wereld hem meer overtuigde dan het scheppingsverhaal. In Amsterdam zegde hij zijn lidmaatschap van de Joodse gemeente op. Maar dat lijkt te simpel. In 1908 sloot Heimans zich aan bij de Vrijmetselaars. Wat hem daarin aansprak, was de nadruk op de broederschap van alle mensen. Toen een leerling hem vroeg welk geloof het beste was, antwoordde hij: “Ik weet het niet, ik denk dat in elk geloof iets goeds zit.”

Misschien worstelde hij met zijn liefde voor de natuur in relatie tot zijn geestelijk leven. In de voorbereidende brieven voor toetreding tot zijn loge staat de schuld­bewuste bekentenis dat hij soms meer van dieren houdt dan van mensen. Hij spreekt daar ook over “de angel van rassen- of geloofshaat” die hij gevoeld heeft - vermoedelijk een verwijzing naar het antisemitisme.

Terug naar het Sarphatipark. Na anderhalf uur hebben Hans en ik bijna vijfenveertig soorten geteld, waarvan achttien - voornamelijk bomen en struiken - ook voorkomen op de lijst van Heimans. We eindigen onze excursie bij de knoestige oude plataan bij het monument voor Sarphati. Even checken in het boekje en: ja hoor, de plataan staat op Heimans’ plattegrondje op precies dezelfde plek. Dit móet een boom zijn die Heimans zelf gezien heeft. •

10x ERGERNISSEN

Over hotels

Jolan Toff neemt zijn ergernissen mee op reis. Hij praat er ook uitgebreid over in de Benjamin podcast, te vinden op joodswelzijn.nl/benjamin-online.

- 1 Het openen van de kamerdeur met zo'n kaart lukt vaak niet. Je houdt hem achterstevoren of ondersteboven, maar de deur wil maar niet open gaan.
- 2 De verlichting is nooit goed, je krijgt pijn aan je ogen als je iets wilt lezen. Daarnaast is het onmogelijk de airconditioning goed af te stellen en als je het raam open wilt zetten kan dat niet of alleen op een kiertje.
- 3 Na een lange, uitputtende reis wil je doodvermoeid inchecken, blijkt je kamer nog niet klaar te zijn.
- 4 Je hebt een kamer naast de lift of je hebt last van de zware deuren op de gang die telkens dichtklappen.
- 5 Het lawaai van kinderen in de kamer naast je en de gasten die 's nachts zwaar aangeschoten luidruchtig thuiskomen. Daar bovenop heb je mensen die om vijf uur 's ochtends luid pratend met rolkoffers vertrekken.
- 6 De televisie hangt bijna aan het plafond. Het zenderaanbod is minimaal. Na vijf minuten kijken naar het altijd veel te kleine scherm heb je een stijve nek.
- 7 De douche is veel te koud of veel te heet. Het afvoerputje functioneert gebrekkig: sta je in een plas water je tanden te poetsen.
- 8 Bij het ontbijt is de boter altijd keihard, de kaas komt net uit de koelkast en is daardoor smakeloos, de eieren zijn ijskoud en hard gekookt. Als je wat later komt is het buffet al geplunderd door de andere gasten.
- 9 Je hebt een romantisch hotelletje gevonden ver van de drukte van de stad, is er een hond die buiten de hele nacht blijft blaffen. Als je eindelijk om vijf uur gefrustreerd en doodmoe in slaap valt word je met de schrik wakker door het lawaai van een vuilnisauto die langdurig bezig is.
- 10 Het hotel ziet er op internet mooier uit dan in werkelijkheid. Vooral het zwembad valt tegen. Op de foto lijkt het altijd groter. •

FOTO'S: PATRICK STERNFELD

Reizen en rauwe realiteit

In deze steeds lastiger wordende tijden is er alle reden om af en toe op reis te gaan. Eind april deed ik dat, een weekje in de anonimiteit van Schotland. Er waren “natuurlijk” ook in Edinburgh demonstraties en ik weet dat het antisemitisme in Schotland niet mis is. Maar wat was het heerlijk om eenmaal in de Highlands, tussen de schapen, even niet aan alle ophef in de wereld na te hoeven denken en eindelijk weer eens een boek te lezen, en niet mijn overspannen sociale media feeds.

Helemaal lukt dat niet meer. Ik ben verslaafd aan kranten, die je ook in een hangmat in het Schotse heidelandschap gewoon op je telefoon kunt lezen. Ik had daar een ervaring die ik de laatste maanden vaker gehad heb. Ik lees rustig een artikel over het onderwerp waar iedere Jood in de wereld zich zorgen over maakt en ineens lees ik, niet voor het eerst, in de Volkskrant een artikel waarin iemand me weer eens moreel de maat neemt over de aanwezigheid van de Israëlische president bij de opening van het Nationaal Holocaustmuseum. Ik ben even uit mijn hangmat gestapt, heb twee keer mijn schouders opgehaald en ze een keer losgeschud, en ben toen weer verder gaan lezen. We hoeven ons niet helemaal gek te laten maken.

Ik was in Nederland voor 4 mei in de Hollandsche Schouwburg, waar ik me ten onrechte zorgen gemaakt leek te hebben om demonstraties, niet wetende wat er vanaf 6 mei allemaal, op een paar honderd meter van de Hollandsche Schouwburg, bij de Universiteit van Amsterdam te gebeuren stond. Maar toen was ik al in New York, bij de publieke première van de documentaire *Here Lived*, van regisseur Jane Wells, over Stolpersteine in Haarlem en Amsterdam. Dit is een film die inmiddels een paar keer in beide steden te zien geweest is en die ik hier schaamteloos warm aanbeveel.

Ook in New York waren er ‘natuurlijk’ demonstraties, maar ook daar was het andere behangetje een verademing.

Urenlang dwalen door die stad waar ik een paar keer per jaar naar toe mag, en met een lieve Nederlandse vriendin naar een geweldig jazzconcert (de ongeëvenaarde bassist Christian McBride, voor wie het weten wil).

Een van de dingen die me in New York iedere keer weer opvallen, is hoe anders het is om in een stad te zijn waar Joden niet een kleine, maar een grote minderheid zijn. Dat voelt anders. Maar ik zag ook dat de enorme zorgen die we allemaal hebben over de Joodse toekomst ook in New York, bij Joodse New Yorkers, net zo leven als bij iedereen.

En dan heb ik het alleen maar over de diaspora. Tijdens de Paasdagen, niet Pesach, was ik in Israël, waar ik een tentoonstelling heb afgemaakt die daar eigenlijk midden oktober zou zijn geopend. Het gaat om een tentoonstelling van Hebreeuwse manuscripten uit de collectie van de wereldberoemde Zwitserse verzamelaar René Braginsky, die we laten zien naast prachtige geïllustreerde boeken uit de collectie van de National Library of Israel. En dat allemaal in het fenomenale nieuwe gebouw van die bibliotheek, gelegen tussen de Knesset en het Israel Museum in Jeruzalem. Als u er bent, gaat u dan even kijken, zelfs als u niet van oude boeken houdt. Het gebouw alleen al is fantastisch.

Maar zo fijn als het is om heerlijk te eten, te genieten van het klimaat, de mensen gade te slaan, je kunt er niet omheen dat in Israël alles pas echt anders is. De oorlog grijpt in in ieder leven en het schijnbare ‘zo goed en zo kwaad als het gaat doorgaan met het dagelijks leven’, blijkt binnen vijf minuten in ieder gesprek een dun laagje vernis.

Wat mij misschien wel het meeste pijn doet in alle discussies over Israël is de totale afwezigheid van de enormiteit van het trauma van 7 oktober daar. Het zou de kritische buitenwereld sieren zich hier af en toe rekenschap van te geven. Drie totaal verschillende reizen, allemaal fijn om te maken, elk met een eigen vorm van ontspanning, maar allemaal ook meer of minder gekleurd door de rauwe politieke realiteit van de eerste helft van 2024. Laten we weerbaar blijven en niet vergeten er af en toe op uit te trekken. •

DE BENJAMIN PODCAST

Met o.a.: Emile Schrijver, Jolan Toff
& Ronit Palache

Lea

Ferry

Over Joods leven in Nederland

Luister via het **JMW** podcastkanaal op Spotify, Apple en Google of joodswelzijn.nl/benjamin-categorie/podcast

20 augustus 2024

Samen Joods Rotterdam ervaren

Per bus Joods Rotterdam beleven! Gaat u gezellig met Joffie Koffie & JMW mee? Op **dinsdag 20 augustus** bezoeken we *Loods 24* en het *Kindermuseum*, waar we stilstaan bij degenen die via deze plek op transport zijn gezet. Vervolgens gaan we naar het *Verhalenhuis Belvédère*, om te luisteren naar het Joodse verhaal van dit prachtige gebouw en te lunchen. Tot slot bezoeken we het *Depot Boijmans Van Beuningen*. Hier krijgen we een rondleiding waarbij de Joodse kunst en geschiedenis uitgebreid aan bod komen.

Aanmelden of meer informatie

Wilt u mee? Meldt u dan aan via activiteiten@joodswelzijn.nl of bel naar **088 - 165 22 00**. De kosten zijn €18,-.

joodswelzijn.nl

Voor iedereen met een Joodse achtergrond en/of partner.

FOTO: OSSIP VAN DUIVENBODE

Thuis of toevluchtsoord?

Schrijvers over de liefde voor het hotel

TEKST KARIEN ANSTADT

Meerdere schrijvers vonden in het hotel inspiratie, verbleven en schreven er, onder wie Graham Greene, Ernest Hemingway en Agatha Christie. Arnon Grunberg deed verslag van zijn leven als “Hotelmens” op het online journalistiek platform *De Correspondent*. Maar voor Joseph Roth vormde het hotel een levensvoorwaarde.

Misschien wel het bekendste werk van de Oostenrijkse schrijver Joseph Roth (1894-1939) is de historische roman *Radetzkymars* uit 1932, een roman over de ondergang van het Habsburgse Rijk. Toen Roth na de Eerste Wereldoorlog uit krijgsgevangenschap terugkeerde

en de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije uiteengevallen was, voelde hij zich ontheemd. Zijn oorlogservaringen hadden een stempel op hem gedrukt en zijn vooroorlogse wereld bestond niet meer.

Roth was niet meer in staat tot een huiselijk leven en om zich ergens permanent te vestigen. En zo zwierf hij door Europa, van hotel naar hotel. Als begenadigd journalist en romancier schreef hij daar in de jaren '20 van de vorige eeuw *Vlucht zonder einde*, *Rebellie*, *Hotel Savoy* en *Zipper* en zijn vader, romans met als

thema de ontheemde oorlogsveteraan. Roth, met zijn bijzondere observatievermogen, schrijft een helder en vlijmscherp proza, vaak aangrijpend en cynisch, maar tegelijkertijd ook vaak absurd en daardoor tragikomisch.

Hotel Savoy

Als de ik-figuur, Gabriel Dan, uit krijgsgevangenschap terugkeert naar Europa, belandt hij onderweg in Hotel Savoy, een tot zijn vreugde op het eerste gezicht “Europees aandoend hotel”. Het is een mysterieus hotel dat bevolkt wordt door de meest uiteenlopende figuren. De naam van de hoteldirecteur, Kalegouropoulos, wekt bij iedereen ontzag, maar niemand heeft hem ooit gezien.

Hotel Savoy weerspiegelt de klassenverschillen en de samenleving. Als je het hotel binnenkomt is het een en al glamour en comfort, maar hoe hoger je komt, hoe armoediger het er uitziet. Beneden verblijven de rijken, boven 'wonen' de verschoppelingen.

Gabriel Dan verblijft op de zesde verdieping en hoort van variétémeisje Stasia van de zevende dat de bewoners daar, onder wie zieken en sjacheraars, hun koffer in onderpand geven aan liftboy Ignatz, een angstaanjagende figuur met een zekere macht. Het loopt uiteindelijk slecht af met hotel Savoy, de stad is in verval en kan de drommen “terugkeerders” niet aan. Arbeiders komen in opstand en rukken op naar het plein voor het hotel. Hotel Savoy, symbool voor de ineenstorting van de samenleving, gaat in vlammen op. Gabriel Dan overleeft de brand en trekt verder naar Europa.

Joseph Roth, ‘de hotelmens’

Voor Joseph Roth is het hotel ook een thuis waar hij eet, veel drinkt en schrijft. Hij ontmoet er vrienden, zoals de schrijver Stefan Zweig en beleeft er zijn avonturen en avontuurtjes. Hij observeert continu en veel daarvan

Joseph Roth, 1930

Joseph Roth
Hotelmens
Reportages
en brieven

Een plek van vluchtigheid

Ook Arnon Grunberg (1971) heeft een speciale relatie met het hotel. En hij herkent iets van zichzelf wat dat betreft in Joseph Roth. Aan het begin van zijn serie *Hotelmens* schrijft hij: "Al van jongs af aan heb ook ik me aangetrokken gevoeld tot het hotel, als centrum van een magische wereld – niet in de laatste plaats erotisch getint – en vanwege een vlucht uit datgene wat mij toen als het

meest bedreigende van alles voorkwam: het gezin." Gaandeweg verandert de serie en houdt hij zich bezig met de vraag waar je thuis bent. Maar aan het eind ervan komt hij terug op het hotel en analyseert wat dat toch is, die voorkeur voor het hotelleven. En hij concludeert onder andere dat het hotel de ontkenning van het traditionele gezin is, maar tegelijkertijd de vervanging ervan. "Het is een plek waar vluchtigheid gevierd kan worden en geen bedreiging meer hoeft te zijn. Het is een plek bij uitstek waar niets vaststaat en alles nog open is. Hoe oud je ook bent, het hotel is de plek waar het leven eigenlijk steeds nog moet beginnen."

Arnon Grunberg is altijd onderweg. Vooral zijn vele literaire reportages getuigen van zijn nieuwsgierigheid en het verlangen naar nieuwe ervaringen. Grunberg

komt in zijn werk terecht. In krantenreportages doet hij verslag van zijn hotelbestaan en van zijn favoriete hotels. In de reportage *Aankomst in het hotel*, opgenomen in de bundel *Joseph Roth Hotelmens, Reportages en brieven*, samengesteld door Els Snick, schrijft hij: "De blik waarmee de portier me begroet is meer dan een vaderlijke omhelzing. En, alsof hij mijn echte vader was, betaalt hij uit eigen vestzak de chauffeur om wie ik mij voorts niet bekommer." En iets verderop: "De portier fluistert me toe: '627!' Vindt u dat goed? Alsof ik de kamer even goed ken als hij..."

Als iemand het hotelleven in al zijn facetten beleeft en kent, dan is het Joseph Roth. Hij brengt een ode aan het hotelpersoneel met een aantal portretten. En hij doet dit met weemoed, maar ook op een humoristische manier. Zo beschrijft hij de oude kelner die al veertig jaar in het hotel werkt,

en er inmiddels een eigen kamertje heeft waar hij ook woont. "Als men hem soms een uur lang ziet staan leunen tegen een van de dikke pilaren in de hal,... -dan zou men kunnen denken dat de kelner een standbeeld is, een huisgod van het hotel en van het toerisme, en dat men onmogelijk aan hem voorbij kan gaan zonder even te buigen. Maar plotseling, juist wanneer je het het minst verwacht, komt hij in beweging- en deze aanblik is zo onwaarschijnlijk dat men ook aan de zuil gaat twijfelen, of hij wel zal blijven staan. Waar gaat de oude man naar toe? -Naar het restaurant."

Arnon Grunberg,
foto Sander Voerman

verkent, ondergaat en observeert iedere keer weer nieuwe leefomgevingen. Zo werkte hij onder andere undercover als kamerjongen in een hotel in Beieren, reisde *embedded* met militairen mee naar Afghanistan en Irak en liep stage bij circus Zanzara. In een radiointerview met Ghislaine Plag (24 december 2019) vertelt hij hoe hij altijd al gefascineerd was door het circus. En hoe leuk hij het vond dat Zanzara op zijn 'stageverzoek' inging, want veel circussen zijn gesloten gemeenschappen. Een medewerkster zegt echter heel treffend: Arnon is tenslotte ook een reiziger. •

Snoa krijgt reizende rabbijn

Liberaal en traditioneel

TEKST MARIANNE FUCHS FOTO JORAM FUCHS

Na twee wat rommelige jaren bij de Snoa, de Mikvé Israel-Emanuel synagoge in Willemstad, Curaçao, is er eerder dit jaar een nieuwe rabbijn aangetreden. De Chileen Martin Hirsch (1955) is liberaal maar wil de oude Sefardisch tradities in ere houden. Hij neemt het over na enkele snelle achtereenvolgende wisselingen bij de Snoa en richt zich op groei van de gemeenschap.

Drie jaar geleden berichtten we nog over de toen nieuwe vrouwelijke rabbijn van kleur op Curaçao, Georgette Kennebrae. Zij legde haar functie echter na korte tijd neer en vertrok plotseling naar de VS. Daarna werd een vrouwelijke rabbijn uit Duitsland voor de hoge feestdagen ingevlogen en tussendoor leidden de leden zelf de diensten totdat een andere rabbijn werd aangetrokken. Die viel echter al snel uit door ziekte. Rabbijn Hirsch begon eerst als invaller, maar toen de dienende rabbijn arbeidsongeschikt werd en niet meer terugkwam, werd Hirsch gevraagd als vaste rabbijn.

Zijn eerste vrijdagavonddienst is meteen een feest. Een keer per maand wordt in de Snoa namelijk een familiedienst gehouden waarbij aan het eind iedereen die wat te vieren heeft, een verjaardag, huwelijksjubileum of een geboorte, gezamenlijk naar de bima wordt geroepen. Staand onder een groot gebedskleed dat een baldakijn vormt zoals bij een choepa, wordt men gezegend en toegezongen door de hele gemeente. Na afloop staat er een groot buffet klaar met onder meer Curaçaose gerechten, zoals pastechi (pasteitjes) gevuld met tonijn of kaas, artisjokdip met crackers, Indiase samosa's met

tamarinde en chutney saus, pizza en mierzoete taarten. De dienst is voornamelijk in het Engels en Hebreeuws. Voor de kinderen is er een speciaal verhaaltje met een educatieve afloop bedacht. De sfeer is zeer ontspannen. Iedereen kent elkaar in deze kleine gemeenschap, die honderd leden telt.

Iedere sjabbat komen er ook toeristen naar de dienst. Ze worden persoonlijk verwelkomd door de rabbijn, Joods of niet-Joods, iedereen is welkom. Op Curaçao is de Snoa een toeristische trekpleister. De in 1732 ingewijde synagoge is de oudste op het westelijk halfrond die continu in gebruik is. Het gebouw staat in het centrum van de kleurrijke en historische, koloniale architectuur van Willemstad. De vloer is bedekt met zand; het interieur is gemodelleerd naar die van de Portugese Synagoge in Amsterdam.

Gevlucht voor Allende

Rabbijn Hirsch is eerste generatie Chileen. Zijn ouders kwamen uit Duitsland en vluchtten in 1938 voor de Nazi's naar de Chileense hoofdstad Santiago. Zijn grootvader en vader waren slagers.

Toen de socialist Salvador Allende in 1970 aan de macht kwam vluchtte het gezin naar Buenos Aires, bang dat het communisme op de loer lag. Hirsch studeerde daar commercial engineering. Drie jaar later kwam generaal Augusto Pinochet door een staatsgreep aan de macht en ging het gezin weer terug naar Chili. "Dictator Pinochet liet de Joden met rust, maar liet zijn politieke tegenstanders vermoorden," aldus Hirsch.

"Ik wil de traditie in deze oude synagoge bewaren."

Hirsch kwam in aanraking met Angel Kreiman Brill, destijds opperrabbijn van Chili, en raakte steeds meer betrokken bij de leiding van de Joodse gemeenschap. Hij werkte als industrieel ingenieur bij DHL en in zijn vrije tijd leidde hij Joodse kinderkampen en was hij actief als hulprabbijn en leraar voor bar- en batmitzwa leerlingen. Hij trouwde met een Chileense vrouw die van huis uit Rooms-Katholiek was, maar uitgekomen is. Ze hebben een zoon van zesentwintig.

Rabbin Hirsch
voor de Snoa

Snoa uit voor een choepa, bar mitswa of om de huwelijksbelofte opnieuw aan elkaar te geven.”

“Mijn keppel staat voor die vergeten groep Joden.”

Centraal-Aziatische keppel

Solidariteit is belangrijk voor rabbijn Hirsch. Hij voelt zich erg verwant aan andere Joodse gemeenschappen en heeft ook buiten Zuid-Amerika gereisd. In Centraal-Azië raakt hij diep onder de indruk van de situatie van de Joden in landen als Oezbekistan, Kazachstan en Afghanistan. Zij hadden eerst jarenlang onder de heerschappij van de Sovjet Unie geleefd, met alle problemen die Joden daar konden tegenkomen, en hadden later in sommige gevallen

Zijn eerste aanstelling als rabbijn in 2012 in Concepción, een stad op vijfhonderd kilometer van de hoofdstad Santiago, kwam tot een einde omdat de gemeente onvoldoende geld had. Daarna werd hij de reizende rabbijn van kleine liberale gemeenten in Chili, waar momenteel ongeveer vijftienduizend Joden wonen. Dat leidde in 2018 tot een online opleiding tot liberale rabbijn waarvoor hij twee keer per jaar naar Buenos Aires en São Paulo moest reizen. Daarnaast gaf hij les in internationale handel aan de Universiteit van Santiago de Chili. In 2022 werd hij officieel beëdigd door het *Instituto Iberoamericano de Formación Rabinica Reformista* als eerste liberale rabbijn in Chili.

Inclusiviteit

In zijn kleine, ouderwets ingerichte kantoortje in de Snoa vertelt hij dat hij twee doelen heeft: “Ik wil het Portugese Sefardische erfgoed behouden met onder meer een plechtige sjabbatdienst in het Portugees en Hebreeuws, met veel buigingen; alles volgens een protocol. Ik wil de traditie in deze oude synagoge bewaren.” De vrijdagavond-dienst is overigens in het Engels met gebruikmaking van een Amerikaanse liberale sidoer.

“Mijn tweede doel is om de gemeenschap groter te maken, meer inclusief. In de echte wereld leven we niet meer in onze eigen ‘bubble’. Er komen veel cruisetouristen en met name Amerikanen en Canadezen kiezen steeds vaker de

te maken met radicale Moslim bewegingen en regeringen. Van die reis heeft hij de gewoonte overgehouden om een keppel te dragen uit die regio. Het is een geborduurd hoofddeksel dat hem aan de mensen in Centraal-Azië herinnert die hij is tegengekomen. “Mijn keppel staat voor die vergeten groep Joden,” zegt hij.

Bij het afscheid vertelt hij over de solidariteitsbijeenkomst Standing for Israel die hij organiseerde na 7 oktober 2023, waarvoor hij de consuls van Israël, de VS, Colombia, de Dominicaanse Republiek en Chili uitnodigde, maar ook de vertegenwoordigers van alle kerken. Het was stampvol. In zijn toespraak sprak hij na iedere zin de woorden *we are not alone* uit. Na afloop kwam de gouverneur van Curaçao naar hem toe, drukte hem de hand en zei: “*You are not alone*”. •

Het sjadchen-hotel van Rotterdam

Werken aan wederopbouw in Hotel Atlanta

TEKST KARIEN ANSTADT

Een drietal Joodse jongeren in Rotterdam leverde een speciale bijdrage aan de wederopbouw van Joods Nederland na de Tweede Wereldoorlog. In de jaren zestig organiseerden zij ‘sjadchen weekenden’ bedoeld om jongeren uit de mediene aan elkaar te koppelen in Hotel Atlanta in Rotterdam.

Die weekenden waren heel succesvol.

Toen Hotel Atlanta tussen 1929 en 1931 werd gebouwd had men de naam Grand Hotel Moderne in gedachte, maar eenmaal af koos men voor Hotel Atlanta. Het was horecaondernemer Dirk Reese die aan architect Frans van der Togt de opdracht had gegeven om een hotel in Art Deco-stijl te bouwen.

Het gebouw had acht verdiepingen en was voor die tijd voorzien van de nieuwste snuffjes: per verdieping waren

tien kamers voorzien van centrale verwarming, telefoon, radio en een klokwekker. Op de hoogste verdieping was een glazen koepel met een dakterras eromheen zodat men uitzicht op de Coolsingel en de stad had.

In de jaren ‘20 van de vorige eeuw ontwikkelde Rotterdam zich tot een bruisende, ondernemende stad. Al eerder was de Pools-Joodse immigrant Abraham Tuschinski er actief als ondernemer. Hij stichtte emigrantenspension

Polski speciaal voor de traditioneel levende Joden. Vanaf 1911 opende hij vier bioscopen in Rotterdam, te beginnen met bioscoop Thalia.

Abraham Tuschinski

Tuschinski was een creatieve man met voor die tijd moderne ideeën, iemand die zijn dromen wist te realiseren. Hij was bijvoorbeeld de eerste die kinderopvang aanbood bij zijn voorstellingen. Om Tuschinski te eren is er in het in 2021 nieuw aangelegde park aan de Coolhaven, dat vernoemd is naar Tuschinski, een kunstwerk neergezet in de vorm van een podium. Het is geïnspireerd op het interieur van zijn Grand Theatre dat eens, in de jaren ‘20, wereldberoemde sterren trok. Op dit kunstwerk is het motto van Tuschinski aangebracht: ‘Niets is onmogelijk’.

“Amsterdamse Joden hadden toch al genoeg gelegenheid om elkaar te ontmoeten.”

Ook door andere ondernemers en opdrachtgevers werd er veel gebouwd, zoals een nieuw stadhuis, de Van Nelle Fabriek, de Maastunnel, het Feijenoord stadion, de Bijenkorf en museum Boijmans van Beuningen. Hotel Atlanta spande wat betreft moderniteit echter de kroon.

Het was een van de weinige hotels in Rotterdam die het bombardement van mei 1940 overleefde en het was dan ook het symbool voor de wederopbouw. In 1950 en 1965 werd het hotel verbouwd en uitgebreid met verschillende vleugels en sinds 1998 is Hotel Atlanta een gemeentelijk monument.

Een Joods Publiek

Na de oorlog richtte Hotel Atlanta zich ook op de overgebleven kleine Joodse gemeenschap in Rotterdam. Er vonden bijeenkomsten van Joods Rotterdam plaats en er werden ook Joodse bruiloften gevierd.

John Manheim, van 1999 tot 2010 voorzitter van het CIDI en honorair consul voor de staat Israël, was als jonge man al actief voor Joods Nederland. Hij vertelt hoe zijn zwager, Carel van Leeuwen, toen een jonge Joodse Rotterdammer, begin jaren ‘60 het initiatief nam tot de organisatie van de Joodse Jongeren Weekenden, zowel in Hotel Atlanta als het Hilton. Het idee was om jaarlijks een “sjadchenweekend” te organiseren voor Joodse jongeren

uit de mediene. En je kon je echt alleen voor dit weekend opgeven als je uit de mediene kwam.

“Amsterdamse Joden hadden toch al genoeg de gelegenheid om elkaar te ontmoeten,” vertelt John. Later nam hij de organisatie van Carel over en betrok zijn vriend Joelek Goldfinger erbij.

John moet even in zijn geheugen graven, maar dan komt die tijd weer bij hem boven. De deelnemers, zo’n tachtig per jaar, kwamen overal vandaan, van Limburg tot Overijssel. Er werd gedanst en er traden ook artiesten op. Hij herinnert zich een optreden van Patricia Paay. En op zondag werd er een autorally gehouden.

“Rotterdammers zijn doeners.”

De koosjere catering werd door hen zelf geregeld, maar bekostigd door de Joodse Gemeente Amsterdam. Wat betreft de overnachtingen was er een strikte scheiding: de ene verdieping was gereserveerd voor de meisjes, de andere voor de jongens. “Hoewel...”, herinnert John zich met een lachje, “Ik trof ook wel eens iemand op een verdieping waarvan ik dacht, wat doet die daar nou?”

Op mijn vraag of het sjadchenprogramma succes had, denkt John dat er zo’n tien à vijftien huwelijken uit voort zijn gekomen. Zo leerde Evelyn Goldfinger gedurende een weekend haar latere echtgenoot Joelek Goldfinger kennen. Ik vraag John hoe het komt dat juist Rotterdamse Joden dit project voor de mediene organiseerden.

John: “Rotterdammers zijn doeners.” •

Links: Het hotel in 1933
Rechts: Modeshow in Hotel Atlanta in 1956
(beide foto's Beeldbank Stadsarchief Rotterdam)
Onder: Atlanta anno nu, foto: Fred Romero (CC)

Joods Malaga

Ingetogen sfeer en bescheiden symbolen

TEKST EN FOTO'S PATRICK STERNFELD

Wie op zoek is naar Joodse geschiedenis tijdens de vakantie zal zich verheugen op een oude stad waar in het hart van het stervormige centrum een Plaza de la Juderia ligt, het Joodse plein. Toch biedt het Spaanse Malaga, de stad van de Joodse dichter Ibn Gabirol, meer spirituele dan tastbare sporen.

Wanneer je het oude centrum van Malaga binnenkomt doet dit al meteen middeleeuws aan. In eerste instantie lijkt alles chaotisch: een labyrint van straten en dwarsstraatjes, met veel winkels en horeca. Echter, als je daar doorheen kijkt heeft het van origine Moorse stratenplan veel weg van een ster met een krans van stralen. En ja hoor, in het midden hiervan moet zich volgens de plattegrond een klein pleintje bevinden: Plaza de la Juderia.

Lopend via de Plaza Aduana zie je rechts een complex van historische bouwwerken: een mooi bewaard gebleven Romeins amfitheater uit de tijd van keizer Augustus dat heden ten dage nog het decor is van voorstellingen. Hier omheen hebben de Moren een imposante, hoger gelegen fortificatie gebouwd, het Alcazaba. Het doet denken aan het Alhambra in Granada, met eveneens een paleisachtige architectuur, sprookjesachtige tuinen en fonteinen, waarbij je bovendien wordt getraakteerd op geweldige uitzichten over stad en zee.

Vanaf het plein de wandeling voortzettend ga je door smalle straten waar zonlicht en schaduw elkaar continu lijken te willen bewijzen de sterkste te zijn. Even verderop een basiliek uit de 16e eeuw, terwijl je het geboortehuis en een museum van Pablo Picasso passeert.

Oude stad van Malaga

De Joodse wijk

Om de Joodse wijk in te komen sta je eerst oog in oog met het standbeeld van Solomon Ibn Gabirol, de Joodse dichter, schrijver en geleerde. Dit bevindt zich op de plek waar hij in 1021 is geboren en heeft gewoond. Hij staat er in gedachten, met een naar binnen gekeerde, melancholieke blik, een papyrusrol onder de arm, recht tegenover de overal bovenuit torenende fortificatie van het Alcazaba.

Hoewel jong gestorven, hij werd niet ouder dan 37 jaar, werd hij al in zijn eigen tijd beschouwd als een groot geleerde, vooral bekend om zijn (religieuze) gedichten, geschreven in zowel het Arabisch als het Hebreeuws. Daarnaast legde hij zich toe op filosofie, astronomie en wiskunde.

“Een van de belangrijkste werken van Joods-middeleeuwse filosofie.”

Zijn belangrijkste werk, *Mekor Chaim* ofwel Bron van het leven, geschreven toen hij 28 jaar was, werd vooral bekend nadat het in het Latijns als *Fons Vitae* was vertaald. Het handelt over de betekenis van God in relatie tot het universum en de onsterfelijkheid van de menselijke ziel. Het wordt beschouwd als een van de belangrijkste werken van de Joods-middeleeuwse filosofie, die tevens grote invloed had op latere Joodse en ook Christelijke denkers. Langs het parkje met het standbeeld lopend nader je een passage; een doorgang die als een portaal voor *street art* fungeert, vooral ter ere van Picasso. Gezichten kijken je aan en begeleiden je naar de andere kant van de doorgang. Badend in het zonlicht is daar dan ineens, ingekapseld tussen huizen en *street art*, het Plaza de la Juderia, waarop niet meer dan een bron en een boom te zien zijn. Zoveel had ik me voorgesteld van deze bezichtiging, toch kan ik niet helpen me enigszins teleurgesteld te voelen. Als je er niet van overtuigd was dat het hier moet zijn lijkt 'Joodse wijk', gelet op de omvang van het pleintje, de lading niet echt te dekken. Daarnaast is er hoegenaamd niets 'echt ouds' te zien, zoals restanten van een synagoge, een mikwe, een gevel, of wat ooit een schoolje was of iets dergelijks.

Maar na een paar keer rondkijken en erbij gaan zitten ervaar je de ingetogen sfeer die de bescheiden symbolen oproepen: een bron en een boom. Het leven. Met nieuwe energie gaan we verder.

Geschiedenis van duizenden jaren

Een wandeling van een paar honderd meter doet je realiseren dat de geschiedenis van Malaga er een is van

Vanaf links-boven:
Standbeeld
Ibn Gabirol,
Plaza de la
Juderia en de
Promenade
van Malaga

duizenden jaren. Ooit gesticht als een kolonie door de Feniciërs in 1100 BC als Malkart, en achtereenvolgens ingenomen door Grieken, Carthagers, Romeinen en Visigoten.

Vanaf de achtste eeuw tot aan 1487 was het in handen van de Moren, die het de naam Malaqah gaven. Aan het eind van de 15e eeuw, gedurende de *Reconquista*, werd de stad met groot geweld veroverd door de Spaanse koningen.

Zo'n stad is natuurlijk meer, met 38 musea, tientallen paleizen, kerken, parken, een haven, het strand; te veel voor een bezoek van een dag dus. Wat echter ontegenzeggelijk niet overgeslagen mag worden is de unieke boulevard gelegen langs de haven. Wandelend over de promenade langs een openluchtmuseum met moderne kunst bevind je je onder een overkapping van honderden losse witte elementen. Het geheel heeft wat weg van een skelet van een oude boot of van de branding van de zee. Waar het ook op mag lijken, het fungeert als een scherm tegen de felle zon. En van welke hoek je er ook naar kijkt, het perspectief verandert al golvend mee. Zeker vanuit ligstand wanneer je neergestreken bent op een kunstvoorwerp dat nog het meest op een weggewaaid krant lijkt. Even bijkomen van een toch wel best vermoeiende dag met veel indrukken. •

Het meest Joodse hotel van Amsterdam

Amstel Hotel in de 19de en begin 20ste eeuw

TEKST DANIEL METZ

Het Amstel Hotel is misschien wel een van de meest Joodse hotels van Amsterdam in de negentiende en begin twintigste eeuw. Niet alleen is het ontsproten aan de visie van de Joodse arts Samuel Sarphati, het heeft achtereenvolgende Joodse directeuren gehad en was van groot belang voor de Amsterdamse diamantindustrie. Ook bracht het de Nederlandse bridge tot wereldklasse.

Al eeuwenlang is het Weesperplein een aankomstpunt voor reizigers waar herbergen voorzien in hun behoeften. Met de komst in 1841 van het Weesperpoortstation, vlak buiten de Singelgracht bij het Weesperplein, bereikt ook een meer mondain publiek de hoofdstad.

Amstel Hotel vroeger, foto Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Rondom het plein verrijzen moderne gastenverblijven. Een bekend etablissement is De Poort van Weesp, gelegen aan de Singelgracht, direct tegenover het station. Meer prestigieus is het Amstel Hotel. Het eerste *grand hotel* van de stad, dat de deuren opende in 1867.

Samuel Sarphati

Vergeleken met Europese hoofdsteden als Berlijn en Parijs steekt Amsterdam halverwege de negentiende eeuw mager af. De stad is vervuild en barst uit haar voegen.

Volgens de Joodse arts Samuel Sarphati is het verbeteren van de levensstandaard een veelomvattende taak. Sarphati behoort tot de progressief-liberale vleugel binnen de politiek en neemt, net als vooraanstaande families als Van Lennep en Van Eeghen, zelf het initiatief tot grootschalige vernieuwingsprojecten. Daarbij vervult hij de taken van visionair, planoloog, investeerder en projectontwikkelaar.

Sarphati wil de stad aantrekkelijker maken voor buitenlandse bezoekers en investeerders. Daartoe verrijst op zijn voorspraak een luxe hotel, aangekleed met veel marmer, bladgoud, kroonluchters, spiegels en smaakvolle ameublementen. De nabijheid van het Weesperpoortstation is bewust gekozen. Dat is, naast de haven, de belangrijkste toegangspoort tot de stad waar reizigers uit Wenen, Berlijn en zelfs Moskou aankomen. Ook vanuit Amerika komt men via de haven van Rotterdam met de trein naar Amsterdam.

“De aristocratie op de ene verdieping en de handelaren op de andere.”

In de begindagen van het spoor laat vooral de adel zich met de trein vervoeren en strijkt neer in het Amstel Hotel. In hun kielzog wordt het hotel een geliefde pleisterplaats voor de zakelijke elite. Amerikaanse handelaren spiegelen zich graag aan de Europese aristocratie. De toplaag van de diamanthandel vervult daarin een belangrijke rol.

Centrum voor de diamanthandel

De jonge hoteldirecteur Raphael Sequeira weet daar goed op in te spelen. Sequeira is de zoon van een diamantsnijder uit de Rapenburgerstraat. Hij begint bij het hotel als dienstbode. Binnen enkele jaren heeft hij

vous, waarbij het hotel aan de gewenste ambiance voldoet. In de vestibule en ook op de kamers worden zakenrelaties ontvangen en transacties geregeld.

De handel in het hotel veroorzaakt gaandeweg meer overlast. Om klachten te vermijden tracht de hoteldirectie

Amstel Hotel nu, foto Mctv (CC)

voldoende ervaring opgedaan om de verantwoordelijkheid van directeur op zich te nemen. Daarbij verloochent hij zijn afkomst niet en weet hij de diamanthandel stevig aan zich te binden.

De diamanthandelaren van het Amstel Hotel vormen een klasse apart. De lokalen waar de diamanthandel samenkomt, op het Rembrandtplein en het Waterlooplein, behoren niet tot het segment waarin de Amerikaanse handelaren willen verkeren. Zij hebben hun eigen rendez-

groepen clientèle zo goed mogelijk van elkaar te scheiden.

Het hotel wordt in verdiepingen verdeeld, waarbij de aristocratie op de ene verdieping verblijft en de handelaren op een andere. Voor het aangenaam verpozen wordt tegenover de ingang van het hotel, op de hoek met de huidige Sarphatistraat, Café Continental geopend, een ruim opgezet koffiehuis naar Weens voorbeeld. Het café is onmiddellijk een succes en de diamanthandelaren nemen er vaste tafels in gebruik.

Samuel Sarphati, Litho door H. Wolff, Wellcome (CC)

In de Tulpstraat, tegenover het hotel, laat Raphael Sequeira vanaf 1885 een stalling voor rijtuigen verbouwen. Het wordt ingericht tot kantoren met monsterkamers voor de diamanthandel. Handelaren die in het hotel verblijven, of Nederlanders die zich richten op de internationale markt, kunnen daar gebruik van maken. Uiteindelijk is in de Tulpstraat een complete dependance van drie verdiepingen voor de diamanthandel in gebruik.

Continental Club

Ter comfort van de vaste hotelgasten en hun relaties neemt Sequeira in 1889, samen met zijn broer Jacob, het initiatief tot de oprichting van een besloten club. Deze vindt zijn onderkomen op de bovenverdieping van Café Continental en krijgt zodoende de naam Continental Club. Lidmaatschap is alleen weggelegd voor een select gezelschap.

**“Ondanks een wettelijk
verbod op discriminatie
worden Joden nog
altijd uitgesloten van
lidmaatschap van diverse
herensociëteiten.”**

In 1890 staan op de ledenlijst negentien namen vermeld. Daarnaast zijn er vijftien ‘buitenleden’, dat zijn buitenlandse gasten die met enige regelmaat, en niet zelden voor een langere tijd, in het Amstel Hotel verblijven. Onder de leden bevinden zich veel diamanthandelaren, onder wie de broers Mauritz en Emanuel Saks, Izaak Lioni, Izaak van Weerden en Louis Tas. De buitenleden komen uit verschillende delen van de wereld: H. Rothschild en M. Prager komen uit New York, H. Oppenheimer uit Londen, S. Marchand en

H. Roulina uit Parijs, E. Neubaum uit Antwerpen en I. Staverhagens uit Frankfurt am Main. Het zijn voornamelijk diamantmagnaten. Voor een deel zijn het Nederlanders die zich in het buitenland hebben gevestigd. Naast de functie als gezelligheidsvereniging heeft de Continental Club nog een andere reden van bestaan. Ondanks een wettelijk verbod op discriminatie worden Joden nog altijd uitgesloten van lidmaatschap van diverse herensociëteiten,

zoals de Groote Club aan de Dam. Zodoende kan de Club worden beschouwd als een Joodse tegenhanger van de burgerlijke sociëteiten. Desalniettemin is Continental Club niet exclusief Joods. Ook niet-Joden zijn er welkom.

Raphael Belinfante

In 1924 komt de leiding van het Amstel Hotel in handen van een andere Joodse directeur, Raphael Belinfante. Hij kent het hotel van zijn oom (een broer van zijn moeder Rebecca Sequeira) en heeft daar werkervaring opgedaan. Na enkele jaren directeur te zijn geweest van het Badhotel in Wijk aan Zee, keert hij terug naar Amsterdam. Ook zijn zoon Ernst komt in het Amstel Hotel te werken, als gerant.

De top van de diamanthandel blijft aan het hotel verbonden, al verplaatst de handel zich goeddeels naar de monumentale diamantbeurs die in 1911 aan het Weesperplein is geopend. De Tulpstraat blijft evenwel het topsegment van de handel huisvesten.

De Continental Club maakt in de jaren ‘30 een nieuwe bloeiperiode door. De leden vermaken zich met kaartspelen en biljarten. Uiteindelijk wordt bridge het meest fanatiek gespeeld, met deelname aan nationale en internationale toernooien. Met het toetreden van de broers Frits Willem en Ernst Casimir Goudsmit, respectievelijk advocaat en procuratiehouder, komt het spelniveau van de club tot wereldklasse. De twee broers verwerven meerdere kampioentitels. •

*Dit is een bewerking van enkele hoofdstukken uit het boek *Diamantgracht. Het Joodse hart van een typisch Amsterdamse industrie van Daniël Metz, verschenen in 2022.**

Het is zo fijn om vrijwilliger te zijn

Vrijwilliger worden;
hoe kom je ertoe?

Er zijn redenen waarom iemand vrijwillig werk gaat doen. In mijn geval was het een periode van werkloosheid. Het bedrijf waarvan ik vestigingsmanager was moest sluiten. Met het werk als onbezoldigd secretaris van een boomgaardvereniging vul je ook je dagen niet.

Dus met een rugzak vol frustratie voor het eerst naar JMW in Amsterdam gegaan. Je bent Joods of je bent het niet. Na 22 jaar in Brabant, Gelderland en Limburg gewerkt te hebben was het toch ook fijn om in de Amsterdamse mispoge bij JMW te mogen zijn. Na het gesprek werd ik gevraagd om vrijwilliger te worden en vriendschappelijk huisbezoeken te gaan afleggen.

Dat is nu bijna twintig jaar geleden. Mensen ontmoeten en daarmee in ieder geval één probleem voor hen op te lossen. Op plaatsen komen waar je normaal niet komt, onbekende wijken, onbekende straten. De koffie, de koekjes, de verhalen. Je zoekt het niet, maar soms worden het vriendschappen. En soms lukt het niet. Soms tref je situaties aan die je o zo graag zou willen veranderen. Maar is het probleem wel oplosbaar en is de client wel oplossingsklaar? En wat heb jij te willen? De cliënten houden je ook een spiegel voor. Ik zit ook al vele jaren in de vrijwilligersraad en dat is ook dankbaar werk. Vanuit die positie en als vriendschappelijk huisbezoeker wil ik u vragen om u in te zetten voor uw Joodse medemens.

Leuk werk. Alle stromingen welkom. Zo divers als de cliënten zijn, kunnen ook de vrijwilligers zijn. JMW als kloppend hart van de Joodse gemeenschap in NL. **Is het echt zo fijn om vrijwilliger te zijn? Probeer het als je durft.**

Albert Bareud

Ook vrijwilliger worden bij JMW?
Neem contact op met **Chaya Oost**
via activiteiten@joodswelzijn.nl

Mijn leven

*Karel Vos, 63 jaar, geboren in Den Haag,
woont in Hoofddorp, getrouwd,
twee kinderen en twee kleinkinderen.*

TEKST JOLAN TOFF FOTO PATRICK STERNFELD

Reizen

Ik ben opgegroeid in Rijswijk in een Joods Zionistisch milieu. Op mijn zevende werd ik lid van Habonim waar ik mijn hele jeugd bij heb doorgebracht en waar ik uiteindelijk *maskir* - leider van ben geworden. Ook heb ik in het bestuur van de Nederlandse Zionisten Bond gezeten. Na de middelbare school ben ik op mijn negentiende naar Israël gegaan. Ik heb daar de gidsencursus gevolgd en een aantal jaren gegidst. Dan leer je het land wel kennen. Op een gegeven moment, toen ik voor de honderdste keer het verhaal van Massada vertelde, vond ik het werk saai worden. Je moet mensen de indruk geven dat ze waar voor hun geld krijgen, anders moet je stoppen. Aansluitend heb ik vier jaar gewerkt als receptiemanager bij het Ramada Renaissance hotel in Jeruzalem. Terug in Nederland werd ik salesmanager bij (bungalowparkbedrijf) Gran Dorado, dat later werd verkocht aan Center Parcs. Ik noemde mijzelf 'hoofd huisjes vullen'. Ik boorde ook doelgroepen uit andere landen aan. Met name Engeland. Bungalowparken zijn namelijk een Nederlandse uitvinding. Mijn specialiteit was aanbiedingen te doen om leegstand te voorkomen. In dit verband bedacht Piet Derksen, de oprichter van Sporthuis Centrum, de term 'midweek'. Reizen is voor veel geld een kortdurende illusie kopen. Na een aantal jaren werd ik gevraagd om managing director te worden van het ticketverkoopbureau van Joop van den Ende. We verkochten twee miljoen kaartjes per jaar voor musicals en producties als Holiday on Ice. Na anderhalf jaar ben ik gestopt omdat de showbizz mij toch iets minder lag. Ik ben toen bij het moederbedrijf van Weekendjeweg gestart. Omdat veel zakenhotels in het weekend leeg stonden hebben wij pakketjes gemaakt voor twee dagen, inclusief ontbijt. Dit was voor de hotels én ons een win-win situatie. Het hotel raakte vol, en wij kregen de provisie. Wij adverteerden in kranten en, als een van de eersten, op de website Startpagina die destijds héél

populair aan het worden was. Iedereen die reageerde, of hij nou wel of niet boekte, zetten wij in ons bestand en benaderden wij met regelmaat met onze aanbiedingen.

Een wet in de reiswereld is dat je de luxe toerist hebt waar alles voor geregeld moet worden, en de actieve toerist die het zelf regelt. Het kunnen dezelfde mensen zijn. Bij Weekendjeweg was het de tweede categorie. Mensen willen zelf bepalen waar ze lunchen of 's avonds eten of welke excursies ze maken. Toen het bedrijf bekender werd, hebben we de weekendjeweg.nl cadeaukaart bedacht die onder meer verkrijgbaar is bij Bruna, Primera, Albert Heijn en nog vijfduizend verkooppunten. In 2017 kreeg ik de mogelijkheid om samen met mijn partners weekendjeweg.nl te kopen van de Indiase aandeelhouders. Kortgeleden heb ik samen met mijn partners mijn bedrijf verkocht. Nu ben ik aan het nadenken over wat ik verder zal gaan doen. Ik vond het magisch om in de reiswereld te werken. Het is fijn om mensen plezier te verschaffen. Daarnaast gaf ik leiding zoals ik zelf behandeld zou willen worden.

Mooiste herinnering

Het is misschien obligaat maar toch de geboorte van mijn kinderen. Daarnaast ook het moment dat ik voor de gletsjer Perito Moreno in Argentinië stond. Dit was meer dan overweldigend en emotioneerde me zelfs.

Sport

Ik fitness helaas driemaal per week.
Ik hou eigenlijk niet van sport.

Joods

Voor mij is dat het besef en het doorgeven van een traditie. Ik ga niet naar sjoel.

Eten

Hoe meer hoe beter. Vooral de Midden-Oosterse en Italiaanse keuken. Mijn vrouw is van Joods Libische origine. Zij kookt heerlijke gerechten

zoals gevulde paprika of wintersoep, die bestaat uit tomaten met macaroni.

Hekel aan

Duurdoenerij, opschepperij, nouveau riche. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. Ook heb ik een hekel aan slechte service.

Markt

Ik begrijp het nut van de markt niet, je moet in de regen lopen om vaak dure dingen te kopen. Ik doe het allemaal online. Een uitzondering is de Machané Yehuda in Jeruzalem met voornamelijk authentieke spullen.

Televisie

Ik kijk alleen naar nieuwsprogramma's, een enkele keer naar een film of serie op Netflix.

Mop

Ik heb er eentje die mijn kleinzoon van acht vertelde.

“Wat zei Kapitein Iglo toen hij doodging?” “Ik geloof dat ik in een visstick”.

Boek

Het mooiste boek dat ik ooit heb gelezen is Being There van Jerzy Kosinski. Dat gaat over een man die jarenlang tuinman was bij een weduwe. Na haar overlijden komt hij bij een miljonair te wonen. Hij imponeert iedereen, tot aan de president, met zogenaamd diepzinnige opmerkingen terwijl hij het eigenlijk allemaal heel gewoon bedoelt.

Winkel

Ik heb een hekel aan winkelen.

Krant

Via diverse nieuwssites ben ik een obsessief nieuwsvergaarder. Ook lees ik elke dag Het Financieel Dagblad.

Grootste wens

Laat mensen een beetje aardig zijn voor elkaar. En uiteraard de gezondheid van de hele familie.

Uitzicht

Vanuit Jeruzalem kijken naar de Dode Zee en de woestijn van Judea.

Bewondering voor

Mensen die vanuit een altruïstisch motief anderen helpen. Hoe mijn Israëlische vrouw Dina zich in Nederland heeft weten te settelen en een praktijk voor alternatieve geneeswijzen is gestart. Voor wat mijn kinderen zijn geworden. Mijn zoon Itamar is biersommelier en heeft een eigen bierbedrijf. Mijn dochter Amit is een in autisme gespecialiseerde orthopedagoog. En last but not least mijn broer Bert, die musicus en verhalenverteller is, hij laat de boeken, geschreven door mijn moeder Ida Vos, voortleven door er prachtige schoolvoorstellingen van te maken

JMW

Ik ben nog steeds heel dankbaar voor de liefdevolle verzorging die mijn ouders vele jaren geleden van de thuiszorg hebben gekregen. Ook de hulpverlening voor de oorlogsgetroffenen is heel belangrijk. •

Een meringue- eiland in rode vruchtensoep

Een zomers recept
van overoma
Johanna Lämmle

TEKST LEA VAN COEVERDEN

In mijn familie zijn wonderlijk genoeg heel veel recepten die mijn oma en overgrootmoeder maakten bewaard gebleven in twee handgeschreven kookboeken. Ik heb ze nu en mijn dochter krijgt ze later.

In een van die boeken, waarin mijn moeder vrolijk verder schreef en er uit tijdschriften en kranten geknipte recepten inplakte, zijn mijn broer en ik op onze eigen creatieve manier met potlood verder gegaan.

Maar nog voor we konden schrijven. Respectloos zie je dan ook naast recepten van bokkepootjes, kokosmoppen en ansjoviszoutjes onze gekraste kunstwerken staan. Een favoriet gerecht was een soep van rode vruchten, sierlijk opgediend met een witte zelfgemaakte meringue erin drijvend. Als een eiland op je soepbord tussen de aardbeien, frambozen, bessen en bramen dobberend. We genoten ervan en vonden dat als je iets soep noemt die dan ook voor de maaltijd geserveerd moest worden. Maar het was bedoeld als dessert, als we ons bordje keurig leeg hadden gegeten. •

Recept

Vruchtensoep met Meringues

Ingrediënten vruchtensoep

- 500 g gemengd rood fruit zoals aardbeien, frambozen, bramen, aalbessen, kersen
- 60 g kristalsuiker
- 1 sinaasappel en 1 citroen, daarvan zowel het sap als de geraspte schil. Neem biologisch fruit, op die schil zit geen waslaagje
- 250 ml water
- 1 kaneelstokje
- 1 vanillestokje (of 1 theelepel vanille-extract)
- 100 g meringues (kant-en-klaar of zelfgemaakt)
- ongeklopte slagroom
- verse muntblaadjes voor garnering

Bereiding

- Was het fruit zorgvuldig en verwijder steeltjes, pitjes en kroontjes en ris de aalbessen. Grote aardbeien snij je in stukjes. Neem een middelgrote pan en doe daar het al het gewassen fruit in met de suiker, het sap van de sinaasappel en de citroen, samen met de geraspte schil van de beide citrusvruchten. Snij het vanillestokje open of doe er een theelepel vanille extract bij en vergeet het kaneelstokje niet. Breng dit alles aan de kook, als het kookt temper je de warmtebron zodat het mengsel heel zachtjes een kwartiertje pruttelt. Roer af en toe. En doe een schort voor want al dat rode fruit is heerlijk maar maakt gemene vlekken in je kleding. Haal het vanille- en kaneelstokje er dan uit en laat het fruitmengsel afkoelen. Daarna, als de soep bijna koud is, zet je de pan in de koelkast, samen met de soepborden(!). Als de soep en de borden koud zijn, schep je de soep in de borden en garneer je die met een meringue en een muntblaadje. Je mag er nog wat koude slagroom bij schenken. De soep wordt

zo koud gegeten als hij wordt opgediend.

Ingrediënten meringues

- 4 eiwitten (op kamertemperatuur)
- 200 gram fijne kristalsuiker
- 1 theelepel vanille-extract
- een snufje zout
- een theelepel citroensap of een paar druppels azijn*

Bereiding

- Begin met de oven voor te verwarmen op 100°C . Bekleed een bakplaat met bakpapier. Verkreukel het papier even tot een bal in je hand voor je het op de bakplaat legt, dat zorgt ervoor dat het niet irritant omkrult. De kom en de gardes van je mixer die je gaat gebruiken moeten brandschoon zijn anders worden de eiwitten niet stijf. Doe de 4 eiwitten en het citroensap of de azijn in de kom en zet de mixer op een hoog tempo tot de eiwitten pieken kunnen vormen. Beetje bij beetje doe je er de suiker bij terwijl je blijft kloppen met de mixer. Je bent er wel bijna een kwartier zoet mee. Als het eiwit mooi stijf is, doe je er het vanille-extract bij en een beetje zout en klop je nog even door tot alles goed gemengd is. Dan kun je kiezen: het mengsel in een spuitzak doen en daar bergjes mee maken of met twee soeplepels kleine hoopjes op de bakplaat scheppen. Schuif de plaat in de oven en laat die daar 1,5 tot 2 uur in, tot ze stevig en droog aanvoelen. Daarna laat je ze afkoelen en leg je ze in de vruchtensoep. Foto's van jullie creaties zijn welkom!

** Door het toevoegen van een beetje citroensap, maar het mogen ook wat druppels azijn zijn, krijg je mooie, stevige, glanzende, van binnen licht taai meringues. Gebruik niet te veel want dan worden ze zuur!*

Nieuwe JoGO traditie in de mediene

Vijfde bijeenkomst Joods Gelderland en Overijssel

TEKST RICO BRENTJENS FOTO'S CHANNAH PENNINKHOF

Na vijf succesvolle jaarlijkse bijeenkomsten mag je zo langzamerhand wel gaan spreken van een nieuwe traditie. Op zondag 7 april 2024 vond de vijfde editie plaats van de JoGO-middag. En als fijne bijkomstigheid was het ook nog het eerste warme weekend van dit jaar.

Het initiatief JoGO staat voor Joods Gelderland en Overijssel. Dit is een samenwerkingsverband tussen Joodse organisaties uit de provincies Gelderland en Overijssel. In 2019 werd voor het eerst een JoGO-middag georganiseerd. Sindsdien was er elk jaar zo'n bijeenkomst, met uitzondering van 2021 door de coronapandemie.

Ronit Palache
(links) met
Shura
Lipovsky

Iedereen is welkom

Het concept van JoGO is uniek in de regio omdat het als enige initiatief Joden van verschillende organisaties samenbrengt met het doel om hun Joodse identiteit te versterken. Sharon Zijlstra, opbouwwerker bij JMW, benadrukt dat JoGO een platform biedt voor samenwerking binnen Joods Nederland. De mate van betrokkenheid bij het Jodendom is niet van belang.

Ongeacht of men wel of niet aangesloten is bij een kerkgenootschap is iedereen bij JoGO welkom. Deelnemers komen samen om informatie en kennis uit te wisselen, elkaar gezellig te ontmoeten maar ook om aan interessante workshops deel te nemen.

Rol van JMW

JMW is nauw betrokken bij de organisatie van de JoGO-middagen. "De kracht van JoGO zit in de mooie

samenwerking tussen de vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschappen in de regio. Zij staan voor de diversiteit en waarborgen het uitgangspunt dat JoGO er is voor iedereen met een Joodse achtergrond en/of partner. Dat is waar JMW ook voor staat. Mede dankzij subsidie van Maror kan JMW deze dag financieren, coördineren en de betrokken JoGO-vrijwilligers ondersteunen," aldus Sharon Zijlstra.

Lezing van Ronit Palache

Voorafgaand aan het officiële programma konden deelnemers eerst (optioneel) deelnemen aan een bijzondere wandeling over het terrein van Groot Schuylenburg, waar voorheen de Joods psychiatrische inrichting "Het Apeldoornsche Bosch" was gevestigd. Die werd in 1942 door de Duitsers ontruimd en bijna 1300 patiënten en

personeelsleden werden op transport gesteld naar Auschwitz. De gids nam de deelnemers mee terug in de tijd en liet hen kennismaken met zowel het dramatische verleden, als het levendige heden van deze plek.

kennismaken met Mussar (Joodse ethiek en spiritualiteit) en het zingen van Jiddische liederen en nigunim, religieuze liederen, met Shura Lipovsky. Voor elk wat wils. De workshops boden een unieke kans om de diversiteit

Het officiële programma was daarna in het schoolgebouw van CSO de Prinsenhof nabij het prachtig gelegen Prinsenveld. Directeur Annelies Beltman stelde haar school speciaal voor JoGO beschikbaar omdat zij het belang van de middag inziet en graag het initiatief steunt. Met een opkomst van zo'n zestig deelnemers begon de middag met een lezing van journalist en publicist Ronit Palache. Maar eerst verraste ze de zaal door workshopgever Shura Lipovsky uit te nodigen om een gevoelig Jiddisch liedje te zingen. Vervolgens wist Palache het publiek op een pakkende manier te boeien met haar boek 'Ontroerende Onzin', dat zij in 2016 uitbracht over de Joodse identiteit in het hedendaagse Nederland. Door het delen van persoonlijke ervaringen die bepalend waren voor de vorming van haar eigen Joodse identiteit liep de lezing uit op een interactief gesprek. Ze behandelde ook de situatie in Israël, de befaamde journalist Ischa Meijer en haar huidige promotieonderzoek over geloofsverlaters.

Divers aanbod aan interessante workshops
Na de lezing konden de deelnemers meedoen aan een van de vijf workshops: koken, Israëlische dans, dichten,

en rijkdom van de Joodse cultuur te ervaren. De JoGO-middag in Apeldoorn werd feestelijk afgesloten met heerlijke koosjere hapjes van Maslow Café, maar er waren ook bloemen en lof voor de vrijwilligers. •

Joodse identiteit, de zwaarte voorbij

TEKST RICO BRENTJENS FOTO EDEN GOLDBERG

Voor haar masteronderzoek visuele antropologie aan de Universiteit Leiden besloot de nu 28-jarige Amsterdamse Eden Goldberg haar eigen zoektocht naar haar Joodse identiteit te filmen. Het resultaat, *De moeder van mijn moeder is Joods*, is als korte film vertoond op festivals en binnenkort bij Freyda.

“Ik kom uit een Joodse familie, maar ik ben niet opgegroeid met de Joodse culturele of religieuze tradities, dus wat blijft er dan nog over? Helaas, vanuit mijn ervaring, vooral de herinnering en de nalatenschap van de Sjoa. Daarom ervaarde ik het Joods-zijn vaak als iets zwaars en ingewikkelds, met name om over te praten. Dit vind ik jammer,” vertelt Eden.

Haar moeder groeide op in een humanistisch, socialistisch gezin, waarin niet veel over het Joods-zijn werd gesproken. Haar vader komt uit Israël. Eden herkent zich in zijn “temperamentvolle” karakter. “Dat karakter voelt Joods voor mij, maar waarom dat zo voelt wilde ik uitzoeken. Ik heb mijzelf altijd als Joods geïdentificeerd”, legt Eden uit. Met haar oma, kind van een Sjoa-overlevende, besprak ze vragen rondom het thema Joods-zijn. Dit leidde tot gesprekken die haar oma nooit met Edens moeder had gevoerd. “Het is alsof het gesprek over Joods-zijn een generatie overslaat voordat het weer ter sprake komt,” zegt ze. Haar zoektocht kwam verder op gang door wat het geweld

in Israël en de Palestijnse gebieden in 2021 met haar deed, een taal cursus Ivriet die de Joodse geschiedenis tot leven wekte en een reis naar Israël om haar vaders familie te ontmoeten. Ze wilde begrijpen wat de Joodse identiteit voor haar betekent en waarom gebeurtenissen in Israël haar zo aangripen. Als antropologiestudent dacht zij: “Wat is hier aan de hand?” Dit vormde het beginpunt voor haar masteronderzoek.

Verbinden en gemeenschap

Ze sprak daarvoor een jaar lang met een groep Joods-Amsterdamse generatiegenoten die, net als zij, op zoek waren naar wat Joods-zijn voor hen betekent en zou kunnen inhouden. Eden ontdekte dat, hoewel men binnen deze groep veel met elkaar gemeen heeft, ze elkaar eigenlijk niet kennen. “Dat is begrijpelijk als je bedenkt dat de meesten van hen kleinkinderen zijn van een getraumatiseerde en verdeelde gemeenschap.” Ook zijn er praktische obstakels: “Waar kom je elkaar tegen als je niet naar sjoel gaat of geen lid bent van een kerkgenootschap of Joodse jeugdvereniging?”

“De thema’s die
terugkomen in het Joodse
verhaal zijn ook herkenbaar
voor andere minderheden.”

Door de gesprekken begon Eden stap voor stap het voor haar ongreepbare begrip ‘Joodse identiteit’ beter te begrijpen. Het vinden van lotgenoten en een gemeenschap was cruciaal. Ze kwam daarbij uit op het progressief Joodse collectief Oy Vey. Daar nam ze deel aan Het Joods Manifest, een project waar Joden hun ervaringen delen over Joods-zijn in Nederland en deed ze veel stof op voor haar onderzoek.

Eden
Goldberg

“De verhalen van anderen zorgden ervoor dat ik mijn eigen verhaal en Joods-zijn beter kon plaatsen”, legt Eden uit. Samen met Oy Vey organiseerde zij in Amsterdam de eerste editie van Oy Vey Film, een festival waar films met verhalen uit de diaspora werden vertoond, waaronder die van haar, *De moeder van mijn moeder is Joods*. De film is een auto-etnografisch werk waarin ze haar eigen ervaringen als vertrekpunt neemt. Ze interviewt haar familieleden en generatiegenoten die ze tijdens haar zoektocht leerde kennen.

Joodse identiteit zichtbaar maken

Het contact met mensen die op andere manieren het Joods-zijn ervaren dan zij, heeft haar een nieuwe kijk op haar Joodse identiteit gegeven. Vóór het onderzoek, dacht ze: “Ik wil alles weten, begrijpen en echt iets kunnen vasthouden! Dan is het Joods-zijn iets van mijzelf en begrijp ik het.”

Ze zegt dat ze echter al snel beseftte dat het complexer is. Nu ziet ze het Joods-zijn als een persoonlijke ervaring die ze op haar eigen manier kan vormgeven. Naarmate ze meer leert, identificeert ze zich er meer mee.

De film werd voor het eerst vertoond op een studenten-festival in oktober 2023. Daarna volgden vertoningen bij Stichting Limmoed Nederland en het Oy Vey Filmfestival, en binnenkort ook bij Freyda. “Ik wil zeker meer films maken,” zegt Eden. “De thema’s die terugkomen in het Joodse verhaal zijn ook herkenbaar voor andere minderheden of mensen met een migratieachtergrond. Mijn interesse ligt vooral bij de menselijke ervaring want ik blijf antropoloog!” •

Freyda bezoekt het Nationaal Holocaustmuseum

FOTO: MIKE BINK

Wil jij het Nationaal Holocaustmuseum bezoeken maar voel je een drempel? Freyda biedt je de gelegenheid om dit in Joods gezelschap te doen. Bezoek met andere jongvolwassenen en een maatschappelijk werker het museum op **zondag 21 juli**. Er is ruimte voor een voor- en nagesprek. Na afloop is er een gezamenlijke (koosjere) lunch.

Aanmelden en/of meer informatie

Aanmelden kan door een e-mail te sturen naar info@freyda.nl of door te bellen naar **088-1652200**. De kosten zijn € 18,-.

freyda
Over Joods leven

freyda.nl

JMW-, Catom-, Freyda- en Lev-activiteiten* door het hele land: ontmoetingen, lezingen en meer.

De bijeenkomsten zijn voor iedereen met een Joodse achtergrond en (eventuele) partner. Voor onze actuele agenda kunt u kijken op joodswelzijn.nl/activiteiten en op freyda.nl/agenda. Ook kunt u zich aanmelden voor de JMW-nieuwsbrief via activiteiten@joodswelzijn.nl.

Lezingenreeks

'Joodse veerkracht en ballast'

Heeft u wel eens het gevoel dat u uzelf moet bewijzen, dat u op uw hoede moet zijn, of dat u juist bewuster het leven viert, en dat dit te maken kan hebben met uw Joodse achtergrond? Of kent u iemand die dit ervaart? Kom meer te weten over onderwerpen zoals identiteit, trauma-overdracht en levensfasen tijdens de JMW lezingenreeks 'Joodse veerkracht en ballast' op **9, 16 en 24 september**, van 19.00 tot 22.00 uur. Toegang is gratis, inclusief koffie voor en borrel na. De voertaal is Nederlands. Met praktische handvatten van drie gerenommeerde sprekers: Inez Schelfhout, Ruth Feigenbaum en Yaela Cohen-Kool. De lezingen vinden live plaats in Amsterdam en zijn ook thuis digitaal via een livestream te volgen. De lezingen worden ook digitaal uitgezonden op locaties in Dieren en Den Haag, met de mogelijkheid om gezamenlijk na te praten. **Meer informatie en aanmelden:** www.joodswelzijn.nl/lezingenreeks2024

**Disclaimer: er kunnen veranderingen komen op het programma.*

Samen Joods Rotterdam ervaren

Per bus Joods Rotterdam beleven! Gaat u gezellig met Joffie Koffie & JMW mee? Op **dinsdag 20 augustus** bezoeken we Loods 24 en het Kindermonument, waar we stilstaan bij degenen die via deze plek op transport zijn gezet. Vervolgens gaan we naar het Verhalenhuis Belvédère, om te luisteren naar het Joodse verhaal van dit prachtige gebouw en te lunchen. Tot slot bezoeken we het Depot Boijmans Van Beuningen. Hier krijgen we een rondleiding waarbij de Joodse kunst en geschiedenis uitgebreid aan bod komen.

Aanmelden kan via activiteiten@joodswelzijn.nl of door te bellen naar 088-1652200.

Platform JEI

Op **zondag 8 september** organiseert Platform JEI in Maastricht een Joodse Erfgoeddag voor de provincie Limburg. Op de Europese Dag voor het Joods Cultureel Erfgoed gaan wij samen een stadswandeling maken langs de sporen van het Joodse leven in Maastricht. Ook krijgen we een lezing over Joods erfgoed in Limburg door historicus en archivaris Jac Lemmens. De cursusdag heeft als doel dat er een groep wordt gevormd die duurzaam betrokken wil blijven bij het Joodse erfgoed in de regio.

Aanmelden voor de cursus via activiteiten@joodswelzijn.nl.

Extra info: Deelname aan de cursus is geheel gratis. Nadere details worden na aanmelding toegestuurd.

Ontmoetingsgroepen JMW:

JMW heeft in het land ontmoetingsgroepen die regelmatig bij elkaar komen voor een praatje, een lezing of om gezamenlijk de feestdagen te vieren. Vrijwilligers organiseren de bijeenkomsten en onderhouden het contact met de deelnemers. Kijk voor de meest actuele informatie op de agenda op onze website.

Alkmaar

Tsafon

Wegens de zomerstop zijn er tijdelijk geen activiteiten. Wilt u op de hoogte blijven van nieuwe activiteiten? Meldt u zich dan aan voor de tweewekelijkse nieuwsbrief of houd onze website in de gaten.

Breda

Finjan

Elke **2e woensdag** van de maand van 12:00 tot 14:00 uur, toegang € 5,-. *Wegens de zomerstop zijn er tijdelijk geen activiteiten. Wilt u op de hoogte blijven van nieuwe activiteiten? Meldt u zich dan aan voor de tweewekelijkse nieuwsbrief of houd onze website in de gaten.*

Brunssum

Jiddisjkeit

De bijeenkomsten vinden **vijf keer per jaar** keer plaats met elke keer weer een ander thema. Toegang € 13,50. Data: **2 juli** (zomer BBQ).

Graag vooraf aanmelden bij Sophia via 06-24702356.

Den Bosch

Bejachad

Op **woensdag 9 oktober** wordt een huiskamerbijeenkomst georganiseerd. Toegang € 10,-.

Graag vooraf aanmelden bij Ingrid via 06-22693078 of door een mail te sturen naar Koos via koosdl@gmail.com. Na aanmelding volgt tijd en locatie.

Dieren

Kletzmaar

Elke **1e donderdag** van de maand van 10:30 tot 12:30 uur, toegang € 5,-.

Data: **4 juli** (feestelijke afsluiting van het seizoen).

Graag vooraf aanmelden bij Marij Bachrach, via kletzmaarmee@gmail.com.

Heerenveen

Mifgasjiem

Elke **3e woensdagochtend** van de maand van 10:30 tot 13:00 uur.

Toegang € 13,50 incl. lunch.

Data: **18 september** (Rosj Hasjana-viering), **16 oktober** (Soekot) en **20 november** (lezing).

Graag vooraf aanmelden bij Jan Penninkhof via 06-49826836 of via jan.penninkhof@gmail.com.

Hilversum

Gooise Nesjomme

Elke **3e donderdag** van de maand wordt er van 09:30 tot 12:30 uur een bijeenkomst voor ontmoeting en smoezen, onderbroken door een "cultureel kwartiertje", georganiseerd. Toegang € 5,- incl. koffie/thee en

iets lekkers. Data: **18 juli** (musical Anatevka), **15 augustus** (over Bennie Brill was een bekende boxer), **19 september** (Marga Minco, onder andere bekend van haar boek "Het bittere Kruid") en **17 oktober** (Soekot).
 Graag vooraf aanmelden bij Edith Bernards via 023-2002106 of edith.bernards@ziggo.nl.
 Extra info: U kunt in de omgeving gratis parkeren.

Rotterdam

Joffie Koffie

Elke 3e dinsdag van de maand van 10:30 uur tot 12:30 uur organiseert de ontmoetingsgroep in Rotterdam een gezellige bijeenkomst om nieuwe mensen te ontmoeten, vaak met thema. Deelname kost € 4,-.
 Data: **20 augustus** (dagtocht, zie pagina 19), **17 september** en **15 oktober**.

Graag vooraf aanmelden bij Wim via 06-10276063 of wim.l.denouden@gmail.com of bij Yvonne via 06-10920988 of y.denneboom@hetnet.nl.

Zaandam

Misjpoeg aan de Zaan

Elke laatste woensdag van de maand een gezellige bijeenkomst voor ontmoeting en smoezen met regelmatig een thema. De bijeenkomsten vinden plaats van 10:00 tot 12:00 uur. Toegang kost € 5,50. De Rosj Hasjana bijeenkomst kost € 10,-.
 Data: **26 juni, 28 augustus, 2 oktober** (Rosj Hasjana-viering, let op niet laatste woensdag) en **30 oktober**.
 Graag vooraf aanmelden via Erna Houtkooper-Barend via 06-22473171 of erna.houtkooper@hetnet.nl.
 Extra info: U kunt in de omgeving gratis parkeren.

Nieuwsbrief

Wilt u de tweewekelijkse JMW-nieuwsbrief ontvangen? Of heeft u vragen/wensen? Mail dan naar activiteiten@joodswelzijn.nl.

Alle medienegroepen worden mede mogelijk gemaakt door Maror.

Catom is het Israëlische label van JMW

Mifgasjiem Be'Kef in Amstelveen

מפגשים בכיף
Elke laatste donderdag van de maand een gezellige bijeenkomst en/of activiteit voor in Nederland wonende 60+/- Israëli's van 10:30 tot 12:30. Toegang is € 10,-. De voertaal is Ivriet.
 Meer informatie en/of aanmelden kan bij Gili via 06-45505723 of bij Helen via 06-46310615.
 Extra info: U kunt in de omgeving gratis parkeren.

Israëlische Moeders Café in Amstelveen

Gezellige ontmoetingsgroep voor Israëlische vrouwen. Het samenkomen is geschikt om lekker in het Ivriet te kletsen, nieuwe contacten op te doen of om kennis te vergaren door het volgen van lezingen en workshops. Het Israëlische Moeders Café komt zes keer per jaar samen op de dinsdag of op de donderdag. De ene keer in de ochtend van 10:30 tot 13:00 uur en de andere keer in de avond van 19:30 tot 22:00 uur. Toegang is € 10,-. De voertaal is Ivriet.
 Meer informatie en/of aanmelden kan bij Eynat via 06-83786000.
 Extra info: U kunt in de omgeving gratis parkeren.

Sjaat Sipoer (Voorleesuurkje voor de kleintjes)

Een keer per maand wordt er een voorleesuurkje in het Ivriet, inclusief een activiteit, voor de kleintjes georganiseerd. De doelgroep is van 2 tot en met 9 jaar. Ook is er een hapje en een drankje.

Voor up-to-date informatie over de activiteiten van Catom, bezoek en volg onze Facebookpagina en/of Instagram account! Wilt u onze nieuwsbrief ontvangen? Stuur een mail naar: catom@joodswelzijn.nl.

Volg Catom op Instagram!

Bekijk Catom's Facebook-pagina hier!

Catom activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door Maror.

Freyda – Jong & Joods
 Het jongerenlabel van JMW

Freyda bezoekt het Nationaal Holocaustmuseum

Wil jij het Nationaal Holocaustmuseum bezoeken maar voel je een drempel? Freyda bied je de gelegenheid om dit in Joods gezelschap te doen. Bezoek met andere jongvolwassenen en een maatschappelijk werker het museum op **zondag 21 juli**. Er is ruimte voor een voor- en nagesprek. Na afloop is er een gezamenlijke (koosjere) lunch. De kosten zijn € 18,-.
 Aanmelden kan door een e-mail te sturen naar info@freyda.nl of door te bellen naar 088-1652200.

Wil je meer weten over Freyda of wil je nog iets vragen? Kijk op onze website freyda.nl of neem contact met ons op via info@freyda.nl. Volg je ons eigenlijk al op onze socialemediakanalen?

Volg hier onze Instagram-pagina!

JPride

JPride organiseert eens in de twee maanden evenementen in een informele en gezellige setting voor Joodse-queer twintigers en dertigers in Amsterdam. De voertaal is Engels. Data: **19 juli** (Shabbat diner) en **11 augustus** ("After-Pride brunch").
Wil je meer informatie of je aanmelden? Stuur dan een mail naar jprideamsterdam@gmail.com.

Check de agenda op de website om op de hoogte te blijven. Heb jij leuke ideeën voor toekomstige evenementen? Of wil je columnist(e) worden op Freyda? Kom met ons in contact via sociale media of via info@freyda.nl!

Lev is het ontmoetingscentrum van JMW, voor iedereen van 60+ met een Joodse achtergrond en/of partner. Lev is geopend, tijdens activiteiten, van maandag t/m donderdag van 10:00 tot 17:00 uur en op vrijdagochtend tot 12:00 uur. Voorafgaand aan onze activiteiten, zoals filmvertoningen en lezingen, is er de mogelijkheid om gezamenlijk bij ons koosjer te lunchen. Voor vragen over de activiteiten of voor aanmelden stuur een mail naar lev@joodswelzijn.nl of bel 088-1652255.

Wegens de zomer is Lev gesloten van **maandag 5 augustus t/m vrijdag 16 augustus**. Vanaf maandag 19 augustus starten alle activiteiten weer!

In de schaduw van Sjawoeot

Op **woensdagavond 26 juni** en op **woensdagavond 10 juli** organiseert Lev twee interactieve lern-avonden onder begeleiding van Daniel Beaupain. De sessies duren van 19:30 tot 21:30 uur. We kijken terug op Sjawoeot en bespreken welke lessen we hieruit kunnen trekken. Na afloop van de eerste sessie op 26 juni is er

een klein hapje en gelegenheid om na te praten. Deelname kost € 15,- voor twee lessen. Aanmelden kan alleen voor beide lessen; alleen aan de eerste of tweede les deelnemen is niet mogelijk. In aanloop naar Rosj Hasjana gaat Lev in september ook twee lern-avonden organiseren.

Maandag Matinee

De 1e maandagmiddag van de maand is er een filmvertoning in Lev. Voor de aanvang van de film is er de gelegenheid om gezellig samen te lunchen van 12:00 tot 13:00 uur. Om 13:00 uur starten we met de film. Na afloop kan nagepraat worden met koffie/thee. Kosten € 15,- (voor film en lunch) of € 7,50 (alleen film). De volgende matineeën zijn op: **1 juli** (Allelujah) en **2 september** (De Terugreis).

Joodse Bruggentour in Amsterdam

Op **donderdag 22 augustus** neemt Gaby Schrijver ons mee voor een wandeling langs "Joodse bruggen" in Amsterdam. Meer informatie volgt in de JMW-nieuwsbrief.

Grote dagtocht

Op **woensdag 4 september** organiseert Lev een gezellige dagtocht naar Urk. In Urk gaan we varen, krijgen we een modeshow over de plaatselijke klededrucht, en gaan we natuurlijk genieten van een lunch met verse vis. Op de terugweg stoppen we bij Van der Valk voor koffie en gebak. Meer informatie volgt in de JMW-nieuwsbrief.

Tai Chi Chih

Iedere woensdag-ochtend van 10:15 tot

11:15 uur onder begeleiding

van Marcella Levie. Tai Chi Chih is een serie van 20 bewegingen die iedereen kan doen, onafhankelijk van leeftijd of lichamelijke kracht. Het kan zelfs zittend gedaan worden. De bewegingen zijn fijn om te doen. De bewegingen zijn vloeiend en langzaam, activeren de lichaamsenergie (chi) en bevorderen de gezondheid. Sinds mei zijn er ook lessen op de vrijdagochtend van 10:15 tot 11:15 uur. Deelname kost € 7,-.

Ontmoeting op de donderdagochtend

Iedere donderdagochtend van 10:00 tot 12:00 uur is iedereen welkom die op zoek is naar ontmoeting, vriendschap en gezelligheid. Een vast moment in de week om vertrouwde gezichten te zien, maar ook om nieuwe mensen te ontmoeten. Deelname kost € 2,50.

Verder hebben wij ook nog onze wekelijkse activiteiten:

Wandelen met Lev, Joodse cultuurgeschiedenis, lezingen, schilderen en tekenen, conversatie Ivriet, online voorlezen en nog veel meer.

Informatie en aanmelden via lev@joodswelzijn.nl of via 088-1652255 (Lev secretariaat).

Eddy Hamel

In verband met te schrijven boek over de Ajax voetballer Eddy Hamel (1902-1943) zoek ik mensen die of hem hebben gekend bij Ajax of hebben zien spelen, hem en zijn gezin hebben gekend in de Rijnstraat 145 2 hoog, zijn vrouw heet Johanna en ze hadden tweeling zoons Robert en Paul of bij een van de clubs die hij coachte: Alcmara Vitrix, Volendam, WV-HEDW. Graag uw bericht, ook foto's zijn welkom, naar paulbeek_1956@yahoo.com.

Strafkamp It Petgat, Blesdijke

Is er iemand die materiaal heeft van het strafkamp It Petgat in Blesdijke, nabij Wolvega (Fr)? Dat kunnen verhalen, foto's, documenten, brieven, kaarten etc. zijn. It Petgat was een van de Joodse werkkampen waar mannen in de Tweede Wereldoorlog verplicht naar toe moesten. Ik schrijf een boek over It Petgat, dat rond 2 oktober 2025 zal verschijnen.

Reacties graag naar
vdoord@hotmail.com of via
06 29074692

Trouwing uit de oorlog

Wij hebben een trouwing van een ons onbekende Joodse vrouw in ons bezit. De trouwdatum is 22-02-1930. De eerste twee letters zijn BO en de derde een A of een U. De ring is gekocht bij juwelier Poulus in Den Haag. Graag willen we de ring teruggeven aan nabestaanden.

Reacties graag naar
fampak76@caiway.nl

Antisemitisme en verhuizen naar Israël

Voor mijn afstudeerproject aan de Erasmus Universiteit doe ik onderzoek naar het verband tussen antisemitisme in Nederland en de wens van Nederlandse Joden om naar Israël te verhuizen, met een extra focus op de invloed van 7 oktober. Ik hoop dat u mij wilt helpen door deze vragenlijst in te vullen. Het is volledig anoniem en duurt niet meer dan 10 minuten! Alvast bedankt voor uw hulp:
https://erasmusuniversity.eu.qualtrics.com/jfe/form/SV_73PsY0iWITQks86

Vragen of opmerkingen naar
suze.vermeulen@eur.nl

Financieel-administratief werk gezocht

Mijn naam is Rivka Vinnitskaya en ik kom van oorsprong uit Georgië. Sinds enige maanden ben ik op zoek naar een administratieve baan in de financiële sector waarin ik ervaring heb in het buitenland. Toen ik in Nederland kwam, heb ik taallessen gevolgd en het diploma niveau B2 behaald. Daarna heb als ik zelfstandig ondernemer in de schoonmaakbranche gewerkt. Daarnaast heb ik een opleiding tot financiële en administratieve medewerker en een studie tot accountmanager afgerond. Sinds november 2023 heb ik de Nederlandse nationaliteit. Ik zou graag de kans krijgen om weer te werken in de sector waar mijn hart ligt. Wilt u met mij in zee?

Neem dan contact op via:
vinnitskaya70-v@hotmail.nl of
whatsapp: +31638489110

Dr. Sarphatihuis: Nabestaanden Joodse bewoners 1940-1942

Amsta (organisatie voor ouderenzorg in Amsterdam) heeft onderzoek gedaan naar de Joodse bewoners die in de oorlog in het Dr. Sarphatihuis (Roetersstraat 2) woonden, destijds het Gemeentelijk Verzorgingshuis voor Ouden van Dagen. Tot nu toe zijn de namen van veertig bewoners gevonden. Tijdens de afgelopen 4 mei herdenking van Amsta in de Hollandsche Schouwburg zijn de bewoners herdacht door het voorlezen van hun namen. Volgend jaar willen we voor hen struikelstenen leggen voor de ingang van het Dr. Saphatihuis. Wij willen daarom graag in contact komen met nabestaanden.

Mocht u nabestaande/familie zijn van een van de bewoners dan ontvangen wij graag bericht, email: s.vanderwaa@amsta.nl

Dr. Sarphatihuis: Namen Joodse personeelsleden 1940-1942

Op de grachtzijde van het Dr. Sarphatihuis is een monument geplaatst ter nagedachtenis aan vijf Joodse medewerkers die gedurende de oorlog

in het Dr. Sarphatihuis werkten en zijn gedood. Er staan echter geen namen bij dit monument. Brononderzoek heeft tot nu toe niets opgeleverd.

Indien u informatie heeft over deze personeelsleden dan komen wij graag met u in contact, email: s.vanderwaa@amsta.nl.

Vooroorlogse portretten

Mijn grootvader, Philip Jacobs, heeft voor de oorlog, jaren 20 en 30, van een aantal mensen portrettekeningen gemaakt. Deze heb ik overgedragen aan het Holocaustmuseum.

Nabestaanden kunnen daar een kopie vragen via Peter Buijs: peterbuijs@jck.nl. Meer informatie via mij, Jelle van den Braak, 06-40004529.

Geportretteerden: Aandagt (6-9-1894), Abrahams (78 jaar, kruier op Waterlooplein), Beem (horlogemaker), Johnny Beem (zijn zoon), mevr. Been (Weesperstraat 23), van Been (horlogemaker), Lientje v.d. Bokke, Bonnée (portier Bank Weesperplein), den Bosch (Guus), Piet de Botboer (Giet Ukkeman)/Elion Elie (op achterkant), Bouteille, Philip Bril, Davidje (bijnaam Bum, neef van Philip Jacobs), Feitsma, H. Hoogwout, A.N. Jacobs, Jas (Jodenbreestraat), Leentje Ketellapper, J. Kleerekoper, Tonny Kleine Rammelkamp, S. Kloot, de Kruijff, Jan Melkman, Jacques Mok, nog een Jacques Mok (Tolstraat 39, geb. 16-1-1921), Rebecca Mok en nog een Rebecca Mok (Hofje van de "Staats", Haarlem), Paraira (Diamantclub Concordia), Pendman, Philip Pront, Daniël Pront, Berend Schuit, A. Swaab, D. Swaaf (bijnaam Zekkele), mevr. Swaap (Wiltartstraat), Theo Verheul (Muiden), J. v.d. Voe?, Bertha de Vries en nog een Bertha de Vries geb. 23-8-1918), Isidore de Vries (Zandvoort), Waterman?, M. Werkendam (vader van goudsmit Werkendam), Alida de Zoete (juffrouw van Concordia).

Je kan een sjoekertje sturen naar
benjamin@joodswelzijn.nl.

Deadline voor het Zomer nummer is 20 augustus 2024.

Gespreksgroepen

Kun je goed luisteren? En deel je graag jouw ervaringen? Dan is een gespreksgroep iets voor jou. Het is voor mensen vaak prettig om (ingrijpende) gebeurtenissen met elkaar te delen in een veilige (Joodse) omgeving. Je vindt herkenning in elkaars verhaal en erkenning voor jouw eigen gedachtes en dilemma's. De aankomende periode starten wij met de volgende groepen:

Verlies en Rouw (oktober Amsterdam)

Verliezen doen zich voor in alle levensfasen. Een dierbare overlijdt, een relatie eindigt, verlies van gezondheid, van werk, een verloren gegaan ideaal of toekomstperspectief. Wie rouwt, doet dat op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo. Maar iedereen heeft te maken met verdriet en gemis. De bijeenkomsten vinden plaats in alle vertrouwelijkheid en veiligheid en bieden (h)erkenning en steun.

Kind van een ouder die de oorlog heeft meegemaakt (september in Amsterdam)

Kinderen van oorlogsoverlevende(n), oftewel de tweede generatie, zijn grootgebracht met het oorlogsverleden van hun ouders. Dit kan grote invloed op hun leven hebben. Zij zoeken bijvoorbeeld pas op latere leeftijd hulp omdat ze zich niet realiseren dat hun klachten gerelateerd zijn aan de oorlogservaringen van hun ouders of vanuit een gevoel dat hun klachten er minder toe doen. Ze mogen het verdriet van de oorlog bijvoorbeeld niet van zichzelf toe-eigenen. Dit zorgt ervoor dat het plaatsen van die emoties alleen maar lastiger wordt, waardoor eenzaamheid een sluipend bijkomstig probleem is. Dit traject biedt daarom bij JMW een grote mate aan herkenning.

Beeldende Therapie (november in Amsterdam)

Niet voor iedereen is het even makkelijk om over gevoelens te praten. Misschien voel jij je meer op jouw gemak om te praten als je bezig bent met iets anders, of vind je het juist lastig om je in woorden uit te drukken. Beeldende therapie wordt voorgesteld als een alternatieve vorm van communicatie en een uitlaatklep voor degenen die affiniteit hebben met creatief werk. Tijdens zes bijeenkomsten wordt gewerkt met verschillende beeldende materialen, zoals verf of krijt, en komen er diverse persoonlijke thema's aan bod. Hierbij is het eindresultaat niet van belang, het gaat puur om de ervaring. Na afloop van elke opdracht bespreken we gezamenlijk het eindresultaat en hoe het was om de opdracht uit te voeren.

Starters schrijversgroep (oktober in Amsterdam)

Creativiteit helpt mensen ervaringen, problemen en emoties te verwerken. Onder begeleiding van een groepshulpverlener schrijven deelnemers van de schrijfgroep elke bijeenkomst, tien keer in totaal, twee stukken over aangeboden onderwerpen. Hierdoor ontwikkelt iedereen een eigen schrijfstijl. Alle geschreven stukken vormen samen de "mozaïek van je leven". Om (h)erkenning te creëren, lezen we de geschreven stukken aan elkaar voor en ontvang je feedback van de groep en de hulpverlener.

Leven in de schaduw van conflict (oktober in Amsterdam & mediene)

Na bijna een jaar oorlog in Israël is de impact enorm. Gevoelens van angst, onzekerheid, woede, schaamte en machteloosheid overheersen ons dagelijks leven. Tijdens drie opeenvolgende bijeenkomsten bieden wij een veilige omgeving waar het de bedoeling is dat deelnemers zich (h) erkend en begrepen voelen in hun emoties. Samen met elkaar gaan we de thema's rouw, weerbaarheid en identiteit dieper verkennen. Leer van elkaar, deel ervaringen en vind kracht in verbinding. Nieuwe perspectieven en invalshoeken kunnen helpend zijn en steun, troost en hoop bieden.

Voor alle groepen geldt dat deze alleen doorgaan bij voldoende aanmeldingen. Er is een bijdrage verbonden aan het deelnemen van onze groepen. Deelname bedraagt 10 euro per sessie.

Meer informatie en aanmelden kan via spreekuur@joodswelzijn.nl of telefonisch via 088-165 22 00.

Amstelring Ledenservice zorgt dat het leven net dat beetje makkelijker wordt en dat doen we al ruim 25 jaar! Onze leden maken met korting gebruik van handige diensten (ook aan huis), volgen interessante cursussen, genieten van culturele uitjes en doen een beroep op hulpmiddelen. Ruim 30.000 huishoudens zijn al aangesloten bij Amstelring Ledenservice. Misschien ook iets voor u?

Het lidmaatschap bedraagt € 24,- per jaar voor het hele gezin.

Profiteer direct van de voordelen:

- Korting op cursussen en diensten (aan huis) zoals maaltijden, kapper, pedicure, kleding, personenalarmering, audicien, opticien, tuinman en rijbewijskeuring
- Digitale voordeelwinkel vol verrassende Ledendeals mét korting
- Korting bij theaters en culturele belevenissen
- Gratis krukken, looprekken en rollators lenen

- 10% korting bij de thuiszorgwinkels van Medipoint
- Collectiviteitskorting bij VGZ, Zilveren Kruis en Zorg en Zekerheid
- Korting op schadeverzekeringen bij Univé; gratis cyberhulp
- En nog veel meer

Kijk voor meer informatie op www.amstelringledenservice.nl of bel tijdens werkdagen van 08.30 uur - 13.00 uur met **020 - 333 5100**. Uw vraag kunt u ook per e-mail stellen aan ledenservice@amstelring.nl

Wij zorgen dat het kan!

B E N J A M I N

ABONNEREN OP DE GRATIS BENJAMIN, HET KWARTAALBLAD VAN JMW.

- ☐ Ik wil het blad gratis viermaal per jaar thuis ontvangen (in Nederland).
- ☐ Ik wil de Benjamin in het buitenland ontvangen (ontvang een offerte voor de verzendkosten).
- ☐ Ik wil informatie over de **gesproken Benjamin** ontvangen.

Achternaam Voorletters

Adres

Postcode en woonplaats

Land

Email Handtekening

- ☐ Ik wil via de email af en toe **nieuws ontvangen over de Benjamin** (nieuwe nummers, podcasts etc.)
Afmelden kan altijd via een link in de email.

Dit formulier ongefrankeerd in een gesloten enveloppe opsturen naar:
JMW, Administratie Benjamin, Antwoordnummer 47160, 1070 WB Amsterdam.

<https://joodswelzijn.nl/benjamin-online/donatie/>

Of gebruik het formulier hieronder op de pagina.

STEUN DE BENJAMIN MET EEN DONATIE

☐ Ik wil de Benjamin steunen met een **eenmalige bijdrage** van €
en machtig JMW dit af te schrijven.

☐ Ik wil de Benjamin steunen voor een langere tijd met een **periodieke bijdrage**.

Ik machtig JMW voor een bedrag van:

- ☐ € 15 ☐ per maand
☐ € 27,50 ☐ per kwartaal
☐ € 50 ☐ per half jaar
☐ een ander bedrag € ☐ per jaar

Datum Handtekening

Alle velden volledig invullen en zowel de keuzes als de gegevens goed nakijken.

Machtiging juist intrekken?* Dat kan ook met dit formulier. ☐ Ik wil mijn machtiging intrekken.

**Ook voor machtiging intrekken graag alle gegevens invullen.*

Stichting JMW staat geregistreerd als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Deze gift is daarom aftrekbaar van het belastbaar inkomen. Zie joodswelzijn.nl/meer-over-jmw/anbi/

Dit formulier ongefrankeerd in een gesloten enveloppe opsturen naar:

JMW, Financiële Administratie, Antwoordnummer 47160, 1070 WB Amsterdam.

De Benjamin wordt vooral gemaakt door een redactie van vrijwilligers:

Karien Anstadt
Voormalig
medewerker
van JMW

Lea van Coeverden
Journalist

Marianne Fuchs
Voormalig
medewerker
van JMW

Jolan Toff
Voormalig
medewerker
van JMW

Jessica Polak
Achtergrond in de
cultuursector

Rico Brentjens
werkzaam bij JMW

Patrick Sternfeld
Achtergrond in HR

Clënten- en Deelnemersraad (CDR)

Iedereen die met JMW te maken krijgt als cliënt, deelnemer of gebruiker van onze diensten, kan terecht bij de Clënten- en Deelnemersraad (CDR). De raad is een belangrijke schakel tussen u en de organisatie en kan uw belangen behartigen, maar ook ideeën overbrengen, (veranderende) behoeftes signaleren en vanuit de doelgroep adviseren.

De Clënten- en Deelnemersraad en JMW hebben onderlinge afspraken gemaakt over de medezeggenschap en inspraak van cliënten via de CDR.

Voor de CDR is het belangrijk van u, als gebruiker van de diensten van JMW, te horen hoe u over het werk van JMW denkt. Daarom nodigen wij u uit om contact met ons op te nemen. Uw ervaringen, ideeën en suggesties zijn van harte welkom. De CDR is geen klachtencommissie, maar komt wel op voor uw belangen. U kunt mailen naar cdr@joodswelzijn.nl

Huidige leden: Joost Weijel, Marguerite Berreklouw, Erica Polak, Femke Roos (*voorzitter*) en Nico Peper

Meer op: joodswelzijn.nl/meer-over-jmw/organisatie

Zie ook de introductiefilm van de CDR op: [/www.youtube.com/watch?v=jvTrIpHMvNk](https://www.youtube.com/watch?v=jvTrIpHMvNk)

Telefonisch spreekuur

Onze maatschappelijk werkers zijn te bereiken van maandag t/m vrijdag tussen 9.00 en 13.00 uur op 088 - 165 22 00 of via spreekuur@joodswelzijn.nl.

JMW LOCATIES

Onderstaande locaties zijn alleen op afspraak te bezoeken. Voor contact bel 088 - 165 22 00 of mail naar info@joodswelzijn.nl.

Amsterdam

Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam
088 - 165 22 00
info@joodswelzijn.nl
joodswelzijn.nl & [frejda](mailto:frejda@joodswelzijn.nl)

Arnhem

Mr. E.N. van Kleffenstraat 6
(Station 026)
6842 CV Arnhem

Den Haag

Koninginnegracht 19
(Taurogebouw)
2514 AB Den Haag

Rotterdam

Het Huis van de Wijk
Kipstraat 37
3011 RS Rotterdam

Lev – Informatie- en ontmoetingscentrum

Kastelenstraat 80
1083 DE Amsterdam

9, 16 en 24
september
Van 19.30
tot 21.00 uur

LEZINGENREEKS

'Joodse veerkracht en ballast'

Hoe ga ik met mijn Joodse erfenis om?

**"Jezelf moeten bewijzen. Op je hoede moeten zijn.
Jezelf wegcijferen voor een ander. Of juist bewuster het leven vieren."**

Heb jij wel eens het gevoel dat dit te maken kan hebben met je Joodse achtergrond? Merk je dat de spanningen in het land deze gevoelens versterken? Of ken je iemand die dit ervaart?

Kom meer te weten over onderwerpen zoals **identiteit, trauma-overdracht en levensfasen** in de interessante JMW lezingenreeks 'Joodse veerkracht en ballast' op **9, 16 en 24 september**.

Met **praktische handvatten** van **gerenommeerde sprekers** Inez Schelfhout (ma. 9 sept.), Ruth Feigenbaum (ma. 16 sept.) en Yaela Cohen-Kool (di. 24 sept.).

De lezingen vinden **live plaats in Amsterdam** en zijn ook **thuis digitaal via een livestream** te volgen. Het stellen van vragen aan de sprekers is mogelijk. Inloop vanaf 19:00 uur, lezing 19:30 tot 21:00 uur, borrel van 21:00 tot 22:00 uur. De toegang is gratis.

*Buiten Amsterdam worden de lezingen ook **digitaal** uitgezonden op locaties in **Dieren en Den Haag**, met de mogelijkheid om gezamenlijk na te praten.*

Meer informatie en aanmelden:
Scan de QR-code hieronder of bezoek www.joodswelzijn.nl/lezingenreeks2024

Inez Schelfhout

Ruth Feigenbaum

Yaela Cohen-Kool

 jmw